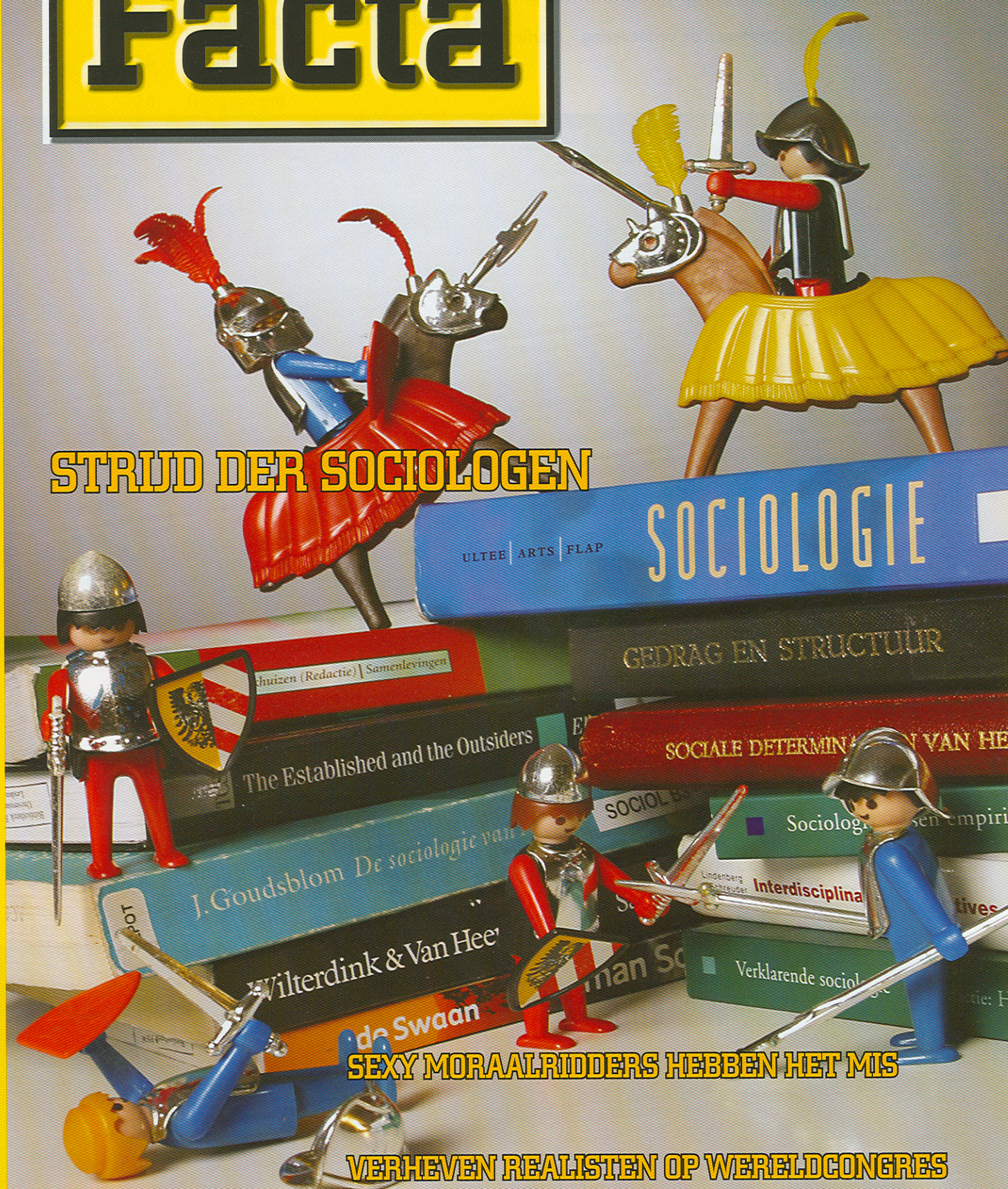

Jaargang 10 oktober 2002 Nummer 6

Facta

STRIJD DER SOCIOLOGEN

SEXY MORAALRIDDERS HEBBEN HET MIS

VERHEVEN REALISTEN OP WERELDCONGRES

- 2 Verklaringen en figuraties I – Giseline Kuipers
- 6 Verklaringen en figuraties II – Jos de Haan
- 10 Praten tegen de verloedering – Marlies Eijnsink

Slagveld voor sociologen

Vroeger was het spannend. De sociologen waren verdeeld in twee kampen die elkaar naar het leven stonden. Wat is daar nog van over? Carla van El promoveerde op de schoolstrijd. 'Misschien leven we in een vervelende tijd waarin niets meer groot is.'

2

Sexy moraalridders

10

Heinsbroek wil 'sexy campagnes', Balkenende een commissie Ethiek. Om de burger weer fatsoensnormen bij te brengen. Hoe zinnig zijn de plannen van het nieuwe kabinet? Marlies Eijnsink vroeg het een aantal wetenschappers die het hoofd koel houden.

- 13 Gewone uitzonderlijke helden – column Liesbeth van Zoonen
- 14 Weg met de jaren-zeventigreflex – Martijn Wit
- 18 Baanbrekers – Henk Jansen

10e jaargang, nr. 6, oktober 2002

Facta – sociaal-wetenschappelijk magazine is een uitgave van NVMC en SISWO/Instituut voor Maatschappijwetenschappen in samenwerking met Koninklijke Van Gorcum. Facta verschijnt acht keer per jaar. Website: <http://www.siswo.uva.nl>

Redactie

Plantage Muidergracht 4, 1018 TV Amsterdam, tel. 020 5270663 / 45, fax 020 6229430, e-mail: facta@siswo.uva.nl

Hoofdredactie: Henk Jansen. Redactiesecretariaat: Marja Harms
Redactie: Michiel Beker, Talja Blokland, Marlies Eijnsink, Jos de Haan, Eddy van Hijum, Giseline Kuipers, Femke Molenaar (eindredactie), Sara Rubbens

Medewerkers

René Gabriëls, Andries Hoogerwerf, Edith de Leeuw, Wil Pansters, Dick Pels, Jacques Tacq, Willem Trommel, Liesbet van Zoonen

Fotografie

Rien van der Leeden, Rotterdam; Carla Schoo, Amsterdam

Desktop Publishing

Peter de Kroon, Annette van de Sluis

Colofon

- 21 Column - Willem Trommel
- 22 Girogluren en surfspieden - Marlies Eijsink
- 25 Column Dick Pels
- 26 Gesignaleerd
- 27 Calls

Marionetten en klassenvijanden

22

De strijd tegen het terrorisme roept felle discussie op. En die wordt met soms verrassend ouderwets jargon gevoerd. 'Weg met de jaren-zeventigreflex', roept Martijn Wit dan ook. Wie durft nieuwe vragen te stellen?

Verleid door Big Brother

Jan Holvast heeft er tegenwoordig een hele baan aan: privacybescherming. Welke problemen leveren nieuwe technieken als spam en smartcards op?

26

- 28 Siswo
- 29 Nieuws van de verenigingen
- 31 Agenda

Omslagfoto: Rien van der Leeden

Druk, vormgeving en administratie

Koninklijke Van Gorcum, Postbus 43, 9400 AA Assen
tel. 0592 379555, fax 0592-379552, e-mail: info@vangorcum.nl
website: <http://www.vangorcum.nl/>

Abonnementen:

Particulier €40,68
Instellingen €68,19
Studenten €25,00
Los nummer €6,82

Advertenties:

1/1 pagina €545,45
1/2 pagina €318,18
1/4 pagina €204,55
inleggen folder €818,18

ISSN 0928-5350 - Niets uit deze uitgave mag worden veele-
voudigd en/of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke
toestemming van de uitgever.

Advertenties

Koninklijke Van Gorcum bv, Hans Koorn telefoon 0592-376933

Verklaringen en figuraties I

foto: Carla Schoo

Onlangs promoveerde Carla van El op het proefschrift *Figuraties en Verklaringen : stijlgebonden schoolvorming in de Nederlandse sociologie na 1968*. Hierin beschrijft zij de ontwikkeling, verschillen en overeenkomsten van twee onderzoeksgroepen die in de laatste decennia van de vorige eeuw het theoretisch aangezicht van de Nederlandse sociologie bepaalden. Amsterdam was de thuisbasis van figuratiesociologen die zich in sterke mate lieten inspireren door Norbert Elias en voornamelijk kwalitatief onderzoek verrichtten. De verklarende sociologen hadden hun eigen methodologisch individualistische stijl van theorievorming met nadruk op formele modelbouw en kwantitatief onderzoek.

Giselinde Kuipers

'De meeste onderzoekers op dit gebied kijken naar natuurwetenschappers enzo. Maar ik moest natuurlijk weer de sociologen. Voor de promotie zei Bart van Heerikhuizen ook: "Jij hebt de Nambikwara bestudeerd, en nu moet je je boek verdedigen voor een commissie van Nambikwara, voor een zaal van Nambikwara, die het allemaal nog gaan lezen ook." Dus een soort opeenstapeling van sociologen. Je begint hier aan als je of heel ambitieus bent of heel naïef en ik was misschien wel iets naïefer dan dat ik ambitieus was.'

Vanaf de jaren zeventig organiseert de Nederlandse sociologie zich in twee scholen met elk een eigen stijl: in Utrecht, Groningen en later ook Nijmegen staat men een 'verklarende' en modelmatige benadering voor; de Amsterdamse benadering is meer historisch-sociologisch. De twee scholen hebben eigen voormannen, tijdschriften, congressen, leerboeken, en financieringsbronnen, en organiseren zich uiteindelijk in twee onderzoeksscholen: het Interuniversitair Centrum voor Sociaal-wetenschappelijke theorievorming en methodenontwikkeling (ICS) en de Amsterdamse School voor Sociaal-wetenschappelijk Onderzoek (ASSR). Op 13 juni 2002 promoveerde Carla van El in Groningen op een proefschrift over de ontwikkeling van deze scholen.

De scherpe kantjes zijn zolangzamerhand toch een beetje van de discussie af?

Ja gelukkig. Voor mij persoonlijk is dat gelukkig. Toen ik begon in 1992 was het zo spannend, het was zo actueel. Je hebt het gevoel dat iedereen over je schouder meekijkt, omdat het zo controversieel is. Je wilt het zo helder mogelijk, je wilt iedereen tot zijn recht laten komen, je wilt

niemand schaden. Zeker geen partij kiezen. Dus het is spitsroeden lopen. Eigenlijk is er aan de tekst niet zoveel veranderd de laatste jaren, maar ik heb in de tussentijd zelf meer afstand genomen. Ik heb even in de luwte gezeten.

Tijdens de promotie werd de oppositie gevoerd door leden van beide scholen. Grepen ze dit niet aan om alsnog hun gelijk te halen?

Ja, maar dat was het niveau prikkjes, nog even elkaar wat prikken. Ik ben al die jaren bang geweest dat mensen op die plechtigheid via mij met elkaar in strijd gingen, maar dat viel gelukkig ontzettend mee. Ook omdat ik het een beetje in evenwicht kon houden: als de ene partij aangevallen werd dan kon ik het standpunt van de andere verdedigen, en zo kon ik het luchtig houden. Dus er was helemaal niet een vechtsfeer. Maar ik denk dat zij wel het gevoel hadden van: wij moeten wel onze positie verdedigen.

Ik heb altijd geprobeerd om ten opzichte van de twee partijen een derde positie in te nemen. Mijn promotor, Dick Pels, heeft het in Amsterdam destijds allemaal meegemaakt. Mijn co-promotor Hans Harbers kwam uit Groningen. Die was bij de filosofen terecht gekomen, want de meer reflexieve sociologie moest uiteindelijk daar onderdak vinden. Dus zij wilden mij prikkelen 'wees nou wat scherper, neem nou zelf meer stelling.' Maar dat zou een heel ander proefschrift geworden zijn.

Hoe anders?

Nou, wat scherper, of misschien meer met de nadelen van schoolvorming, de uitsluitingsmechanismen. Dat er ook wat harde kanten aan zitten. Dat heb ik wel een beetje gedaan, maar dat had misschien wel meer gekund.

Amsterdammers zijn gevoelig voor het ongrijpbare

Hoe zie je de verhouding tussen de scholen nu?

Het is wel wat naar elkaar toe aan het groeien; er zijn ook wat personele verbindingen. Qua financiën en structuur zijn de scholen er, dat zal niet zo heel snel worden opgeheven. Maar numeriek zijn er natuurlijk zo weinig studenten, daarom moeten ze wel coalities aangaan. Als je bedreigd wordt, als je minder studenten krijgt, moet je ook samen voor het vak spreken. Wat je bindt moet je dan belangrijker maken dan wat je scheidt. Maar het zal toch niet echt integratie worden. Eerder wat minder scherp. Ik denk wel dat mensen hun eigen dingen blijven doen. Als je eenmaal zo getraind bent ga je niet zo snel wat anders doen.

En misschien komt er ook meer diversiteit binnen de scholen. Dat ligt ook aan de leerlingen en hoe die dat zien weet ik eigenlijk niet. ICS heeft meer 'echte' volgelingen; de Amsterdamse School heeft wel veel mensen, maar dat zijn vaak antropologen, niet per se Figuratiesociologen. En Amsterdammers komen niet echt op belangrijke plaatsen in de academie terecht. Er zijn niet zoveel mensen hoogleraar geworden. De ICS heeft een bredere basis, meer Nachwuchs.

Hoe heb je het onderzoek aangepakt?

Een beetje antropologisch: je eigen kennis en theoretische achtergrond een beetje weg houden. Ik heb geprobeerd me in te leven in zo'n gemeenschap van onderzoekers, om te ontdekken waarin mensen nu anders zijn, buiten de teksten. Dus niet alleen maar geschreven teksten maar de context eromheen: borrels, feestjes, verschillende niveaus tegelijkertijd. Zo kon ik ook beide partijen leren kennen. Ik heb een keer een feestje meegemaakt; ik zal niet zeggen van welke club. En toen heb ik achteraf gehoord dat mensen zeiden: 'Carla blijft tot twee uur op ons feestje. Dan zal ze ook wel een beetje voor ons zijn'. Dat was ook wel schattig.

Wat ik wilde laten zien is: een theoretische opvatting en methodologische manier van kijken is niet het hele verhaal. Er zijn zoveel meer aspecten in het geding, die ook direct samenhangen met zo'n theorie. Het gaat om levende wetenschappers, die groepen vormen en codes ontwikkelen, en die zich organiseren en proberen financiën te krijgen en bondgenoten zoeken. Het is te nauw om alleen maar naar theorie te kijken. Dat is een intuïtie waar ik mee begonnen ben, en dat is ook wat er een beetje uitgekomen is.

Dat is ook een kanttekening bij de filosofische benadering, die alleen naar zo'n theorie kijkt; dan laat je zoveel liggen wat leuk en belangrijk is. En tegelijk zet ik me ook af tegen de pure organisatiesociologie. Immers, de aard van de kennis verschilt ook. Als je alleen maar sociologisch zou kijken zou je die kennis niet zien. En daarom heb ik het ook over stijlen van sociologiebeoefening: om te laten

zien dat al die dingen, organisatie en theorie en methode en mensen, allemaal samenhangen.

Je noemt het een kanttekening bij de filosofie. Maar die discussie ga je nergens echt direct aan.

Ja, dan had ik ook stelling moeten nemen. Ik ben er bewust een beetje buiten gebleven. Misschien ook zwakte maar dat was mijn missie. Ik hoef niet zo nodig in de debat met de wetenschapsfilosofie. Zo hovaardig vind ik dat. Zo van: ik zal wel eens even de filosofie corrigeren. Ik zie het meer als een kanttekening. Ik weet dat filosofen, juist door zich te concentreren op een theoretisch debat, heel scherp zien op de vierkante centimeter. Dat heeft ook waarde. Ik wil niet die activiteit kleineren, ik vind dat ook belangrijk. Maar dat is niet mijn eigen interesse. Dus daarom kies ik zo'n voorzichtige term als kanttekening. Omdat ik geleerd heb dat elke blik zijn voors en tegens heeft. Zij doen dat, dat is heel knap, alleen dat kan ik niet. Dat is het soort benadering dat ik heb geleerd bij wetenschapsdynamica, tijdens mijn studie in Amsterdam, en daar voel ik me erg thuis bij. Ik denk toch dat zo'n proefschrift ook heel erg veel te maken heeft met je eigen persoon.

Je hebt zelf in Amsterdam gestudeerd. Hoe was jouw positie toen je studeerde ten opzichte van de 'hoofdstroom' van de figuratiesociologen?

Toen ik binnenkwam was in de allerlaatste nadagen van het marxisme. De mensen met wie ik omging voelden zich marxistisch. Ik paste ook in die sfeer. Figuratiesociologen waren dus te soft, want wij waren geïnteresseerd in klassenstrijd. Je moest dingen doen met arbeiders. Ik volgde wel college, maar met een zekere afstand. Maar het marxisme was eigenlijk al voorbij. En toen ben ik bij wetenschapsdynamica terecht gekomen, dat gaat meer over de reflectie op wetenschap. Ik vraag ik me ook weleens af of ik wel een echte socioloog zou kunnen zijn.

Ik vind je proefschrift wel echte sociologie. Vind je zelf niet?

Ja, uiteindelijk wel, geloof ik. Maar het is wel een sociologie van de sociologie; dus er is veel distantie ingebouwd.

Kun je proberen je eigen sociologische kader te typeren?

Het is een soort ontwikkelingsperspectief, hoewel misschien niet vanuit zo'n lange termijn als figuratiesociologie. Een gevoeligheid, als je naar een stukje werkelijkheid kijkt, hoe dat ontstaan is, maar ook hoe jouw begrippenkader om dat te analyseren gegroeid is. Een bepaalde denkrichting is altijd ontstaan in bepaalde situaties en als je dat beseft weet je ook waarom mensen dingen zo zien. Kennissociologie is dat. En dat kan je dan wel aan een bepaalde naam plakken, maar het gaat meer om de gedachte.

Maar heb je een naam, een voorbeeld van een exemplarisch socioloog?

Ik kan wel met heel veel waardering stukken tekst lezen, maar er is niet een specifieke persoon. Bourdieu, bijvoorbeeld, kan ik heel veel respect voor hebben, maar is toch

ook nogal hermetisch. Ik heb respect voor een heleboel auteurs maar heb niet een groot voorbeeld.

Is dat typerend voor jouw generatie?

Misschien wel. Schoolvorming wordt daardoor ook veel lastiger, als je niets bindends of leidends hebt. Misschien heeft mijn generatie ook te weinig om zich tegen af te zetten. Want daar heeft schoolvorming ook mee te maken, je ergens tegen afzetten. Of we leven in een vervelende tijd waarin niets meer groot is. (spottend) Er zijn geen goden meer.

Ik zie dat ook bij mijn promotor. Ik was tijdens mijn studietijd vooral bezig met me te verbazen waarom mensen nu juist dat kader pakten wat ze pakten. Op diezelfde leeftijd was mijn promotor vooral bezig met blaadjes te stencilen, manifesten te schrijven, dat het allemaal anders moest. Die hadden een heel programma, en wilden alles helemaal opnieuw uitdenken. Die gingen de barricaden op. Ja, dat hebben wij niet. Het helpt je natuurlijk wel om zoiets te hebben. Het scherpt je gedachten, en scherpt je blik. Maar als dat niet zo voelt, dan werkt het niet zo. Misschien dat de jongste generatie dat weer heeft.

De vraag die bij mij bleef hangen na het lezen van je proefschrift is hoe het nu zit met de relatie tussen individu en school. Trekt een bepaalde school een bepaald soort mensen? Of worden mensen gevormd door de school waarin ze opgeleid worden?

Een beetje van allebei. Ik heb zelf de gedachte dat mensen die in Amsterdam zijn gaan studeren misschien wel iets grootstedelijker zijn. Ik ben er niet helemaal goed achtergekomen of het ook met persoonlijke kenmerken of familiekenmerken te maken heeft. Ik heb wel een beetje gekeken naar vakkenpakketten, en dan blijkt dat bij ICS veel mensen een bètapakket hadden, terwijl in Amsterdam de mensen echte alfa's waren. Maar ik denk toch dat je voor een deel gevormd wordt door de school waar je in terecht komt. Als je je echt niet thuis voelt ga je weg, maar voor een groot deel weet je niet beter dan dat, en ga je vanzelf denken in dat kader. Want uiteindelijk zijn het wel andersoortige mensen.

Zou je dat durven typeren?

Het is moeilijk om niet meteen in vooroordelen te vervallen. Ze delen natuurlijk die liefde voor de wetenschap: zo precies mogelijk de sociale werkelijkheid weergeven. Maar ze doen dat op een andere manier. Amsterdammers willen proberen met woorden dat zo precies mogelijk te omschrijven, en ze hebben echt het gevoel dat ze zo greep krijgen op de werkelijkheid. Het is wel wetenschappelijk in de zin dat ze zeggen: wat ik beschrijf dat gaat ergens over. En ICS-ers hebben dat ook, maar op een totaal andere manier. Voor hen

zijn woorden eigenlijk een beetje verdacht; alleen formules zijn helder. Maar dat wil dus niet zeggen dat ze niet allebei een wetenschappelijke houding hebben.

ICS-ers er zijn misschien ietsje vierkanter. Dat ze toch meer het gevoel hebben dat wat ze opschrijven, dat *dat* het ook is. En misschien zijn Amsterdammers toch meer gevoelig voor het ongrijpbare. Het zijn ook kinderen van het positivisme, natuurlijk. Maar misschien zien ze toch iets meer het grillige van de dingen.

Ik vind het zelf leuker om te zien wat ze over elkaar zeggen. Als iemand van het ICS zegt over Amsterdam 'dat is mooischrijverij' of 'dat zijn verhalen', of 'die onderbouwen hun betoog met gedichtjes van Annie M.G. Schmidt' dan zegt dat iets over hun beleving. Dan zie je ook dat ze dat negatief beoordelen. Ik was een keer in Bielefeld op een conferentie en toen sprak ik met een aio van het ICS die zei: 'Die Amsterdammers dat zijn toch wat culturele mensen. Die hebben het allemaal over boeiende zaken aan tafel.' Dan denk je, dat is toch positief, maar dat hoeft niet zo te zijn.

En toch, je noemt Amsterdammers cultureel, grootstedelijk, intellectueel, de tegendelen daarvan zijn toch allemaal minder aardig.

Ja, dat klinkt meteen pejoratief. Daarom heb ik in mijn boek ook geprobeerd zulke typering te vermijden. Ik denk dat ICS wel hele harde werkers zijn. Waarmee ik dan weer niet wil zeggen dat ze in Amsterdam niet hard werken. Maar bij het ICS gaat het erg om het ambacht, zo'n gereedschapskist en dan heel mooi uitwerken en heel verfijnd toepassen. En daar ook eer in scheppen. Het ambachtelijke versus het creatieve, bij dat soort steekwoorden kom je terecht. Of: liefde voor het woord versus liefde voor het getal. Maar het blijft erg verraderlijk.

Juist wanneer ze over elkaar spreken lopen de gemoederen vaak heel hoog op. In je boek citeer je daarvan een aantal voorbeelden. Hoewel ze elkaars wetenschapsopvatting absoluut niet delen, nemen ze het zeer hoog op als een representant van de andere school het niet met ze eens is.

Dat komt omdat zij vinden dat zij echt het vak belichamen. Als iemand het aanvalt hebben zij ook het gevoel dat ze de sociologie moeten verdedigen. Want het vak wordt belaagd, en jij bent de representant van het vak. Ik weet niet of die jonge generatie ook die agressie heeft. Er staat nu ook zoveel minder op het spel.

Ik heb het natuurlijk over de stichters, alles moest opgebouwd worden, en ze werden bedreigd. En nu doen ze soms nog steeds net of ze helemaal niets voorstellen. Die mentaliteit, alsof je iets moet opbouwen, die is er nog steeds. En dan denk ik wel eens: waar heb je het over. Het zijn twee grote scholen, die gaan zomaar niet weg. Maar dat is hun geschiedenis. En dat leeft nog steeds.

Dr. Giseline Kuipers is redacteur van Facta. Zij is verbonden aan de Afdeling Communicatiewetenschap, Faculteit der Maatschappij- en Gedragswetenschappen, Universiteit van Amsterdam.

Carla van El - Figuraties en verklaringen : stijlgebonden schoolvorming in de Nederlandse sociologie na '1968'. - Amsterdam : Aksant, 2002. - ISBN 90 5260 010 4, €20,00

ICS-ers zijn iets vierkanter

Zoals uit het proefschrift van Carla van El blijkt, werd ooit heftig gediscussieerd tussen vertegenwoordigers van de figuratiesociologie en van de verklarende sociologie. Hoe relevant zijn de twee scholen voor de nieuwe generatie? Laat zij zich nog wel leiden door de oude stijlvoorschriften? Jos de Haan vroeg twaalf jonge sociologen naar hun mening.

Verklaringen en figura

Jos de Haan

Veel reacties beginnen met een veelzeggende verontschuldiging of een relativering. Veelal opgeleid binnen een van de twee onderzoeksscholen, achten de respondenten van een korte e-enquete zich niet geheel bekend met het werk en de samenstelling van de andere onderzoeksschool. Maar slechts voor een enkeling is dit aanleiding om van medewerking af te zien. Ter relativering wordt aangevoerd dat de focus op de twee onderzoeksgroepen te veel van de andere sociologie buiten beeld laat. Zo vindt de Nijmeegse sociologe Ariana Need het 'intrigerend' dat de discussie over figuratiesociologie versus verklarende sociologie niet echt speelt op de deelgebieden waar zij zich in haar onderzoek mee bezighoudt: godsdienst, politiek, onderwijs en arbeid. Zeker niet internationaal gezien, voegt ze er nog aan toe. René Gabriëls suggereert het maken van een netwerkanalyse van de sociologen die bij Kees Schuyt of H.A. Becker zijn gepromoveerd: 'Je krijgt dan een heel andere kijk op de Nederlandse sociologie.'

Figuratie- versus verklarende sociologie

In het verleden voerden Wippler en Goudsblom, De Swaan en Lindenberg, en Ganzeboom en De Vries felle publieke debatten. De kans op dergelijke discussies tussen sociologen die ooit als aio aan de de Amsterdamse School voor Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek (ASSR) of het Inter-

universiteit Centrum voor Sociale Wetenschappen (ICS) verbonden waren lijkt miniem. Toch vindt iedereen dat er nog steeds duidelijk twee scholen met hun eigen interesses, theorieën en methoden zijn. Wellicht mede ingegeven door de onbekendheid met de andere school worden volgens Chris Snijders (ICS Utrecht) 'bestaande verschillen wat meer gedoogd'. Over en weer gaat dat nog steeds met een ondergrond van lichte afkeuring, voegt Liset van Dijk (ex-aio en ex-postdoc ICS-Utrecht, thans NIVEL) eraan toe. Zij heeft gemerkt dat je je als ICS-er in de 'buitenwereld' vaak moet verdedigen tegen aanvallen op de rationele-keuzetheorie en het gebruik van kwantitatieve methoden. 'Mensen zijn niet rationeel' en 'de wereld is niet in getallen uit te drukken', kreeg zij dan te horen. Susanne Rijken was aio in Utrecht, postdoc in zowel Amsterdam als Utrecht en heeft het idee dat - ondanks welwillendheid van beide kanten - er nog steeds spraakverwarringen optreden wanneer beide partijen met elkaar praten. Het wetenschappelijk forum wordt dan ook sterk in eigen kring gezocht. De Brabantse socioloog Koen van Eijck verwoordt het wordingsproces van het onderscheid als volgt: 'In de loop der tijd heeft elke groep zijn eigen expertise steeds verder uitgebouwd, is er in allerlei opzichten vooruitgang geboekt. Die expertise wordt doorgegeven aan nieuwe generaties wetenschappers. ICS-aio's krijgen een zeer grondige scholing in theorie en methodologie. Dat is onontbeerlijk gereedschap, maar daarnaast word je zodoende ook gesocialiseerd in een bepaalde denktrant die je niet zomaar vaarwel zegt. Het is tegelijk

foto: Rien van der Leeden

ties II

je academisch kapitaal, datgene wat jij in de strijd kunt werpen. Iets dergelijks zal ook gelden voor promovendi in de figuratiesociologie.'

Institutionalisering van de groepen kan bijdragen aan inhoudelijke specialisering en het verder uit elkaar groeien van de groepen. Als een van de weinigen ziet René Torenvlied (aio in Groningen, thans docent in Utrecht) een convergentie tussen de twee scholen: 'Zowel de figuratiesociologie, als de verklarende sociologie zijn, als stromingen althans, naar mijn idee de harde kern van hun onderzoeksprogramma's aan het verbreden. De fundamentele, theoretische vragen, krijgen steeds meer ook een toepassingsgericht karakter.'

Inhoudelijke verschillen

Begin jaren zeventig werden de uitgangspunten van beide scholen op schrift gesteld. De oplossing voor het micro-macro-probleem was voor zowel figuratiesociologen als verklarende sociologen relevant. Onverminderd wordt dit tot de harde kern van het ICS-onderzoeksprogramma gerekend. De nieuwe Groningse hoogleraar Rafaël Wittek: 'De idee dat een bevredigende verklaring verankerd is in een gedragstheorie en pas dan volledig is als de macro-micro overgangen zijn geëxpliciteerd, is nog steeds een belangrijke leidraad binnen het ICS.' De Utrechtse sociologe Beate Völker voegt aan deze hedendaagse relevantie van het methodologisch individualisme nog het streven naar

een deductief-nomologische verklaring toe als duurzaam kenmerk van het Verklarende sociologie onderzoeksprogramma. Völker kenschetst Elias' figuratiesociologie als een uiteenzetting over de gevolgen van staatsvorming voor de beschaving. 'Hij verklaart deze gevolgen door toenemende interdependenties - dit kunnen ook netwerken en figuraties zijn. Hoe meer interdependenties tussen de leden van een samenleving des te groter de individuele opbrengsten van beschaafd gedrag. Zoals je ziet is tenminste deze belangrijke uitspraak van de theorie (het zijn er meer) zonder moeite in termen samen te vatten die ook binnen de verklarende sociologie worden gebruikt.' Bij Van El is na te lezen hoe dergelijke pogingen tot programmatische 'vertaling' door Flap en Kuiper (1979) en Esser (1984) in Amsterdam tot onbegrip en zelfs verontwaardiging leidden, maar gezien de huidige gedoogcultuur lijkt het vrijwel ondenkbaar dat dit nu opnieuw zou gebeuren.

Wetenschapsfilosofische achtergrond

Zowel Torenvlied als Gabriëls wijzen op de wetenschapsfilosofische oriëntatie van de scholen. Torenvlied om de verschillen te accentueren, Gabriëls om deze te relativeren. Volgens Torenvlied 'zijn wij bij het ICS geïnteresseerd in patronen en regelmatigheden en zoeken hiervoor relatief eenvoudige verklaringen. In Amsterdam is men veel meer geïnteresseerd in de complexiteit van maatschappelijke verschijnselen en de ingewikkelde onderlinge samenhang van

dergelijke verschijnselen. Dat laatste mag dan intellectueel buitengewoon aansprekend zijn, ik ben zelf toch veel meer geïnteresseerd in deductie, toetsing en generalisatie. Een dergelijk verschil zal, denk ik, ook nooit verdwijnen.' De scholen zijn wat dat betreft eerder complementair dan concurrerend? Gabriëls ziet een positivistische bias als belangrijke overeenkomst tussen de onderzoeksscholen. 'Beide ontberen een reflexieve sociologie, kijken niet met dezelfde ogen waarmee ze naar derden kijken naar zichzelf. Zowel de verklarende sociologen als de figuratiesociologen houden vast aan de achterhaalde dialectiek van betrokkenheid en distantie. De *linguistic turn* in de filosofie is blijkbaar aan beide scholen voorbij gegaan, omdat ze vasthouden aan het subject-object model waarop de dialectiek van betrokkenheid en distantie berust.'

Bourdieu als verdeelde held

De opkomst van de scholen ging gepaard met het herschrijven van de disciplinaire geschiedenis. Van El laat zien dat beide scholen Durkheim als een *founding father* van de sociologie zien, al is de interpretatie van zijn werk heel verschillend. Van Eijck ziet een vergelijkbaar selectieve interpretatie van het werk van Bourdieu: 'Voor beide groepen is Bourdieu een zeer belangrijke figuur, maar hij inspireert elk tot een ander soort onderzoek. De verklarende sociologen bestuderen bijvoorbeeld de invloed van bepaalde hulpbronnen op cultuurdeelname en figuratiesociologen onderzoeken processen van in- en uitsluiting of de wording van culturele hegemonie, om een voorbeeld te noemen. Ieder pikt er zijn eigen dingen uit.'

Samenhang binnen groepen

Theoretische programma's binden onderzoekers samen, maar met de groei van beide onderzoeksgroepen bleek specialisering onvermijdelijk. Torenvlied ziet bij beide onderzoeksscholen een trend van toenemende diversiteit van invalshoeken en interessegebieden. 'Intern zijn het in beide gevallen open wetenschappelijke fora waarbinnen diversiteit op prijs wordt gesteld.' Binnen de Amsterdamse school is de figuratiesociologie al enige tijd niet meer het enige perspectief en tegenwoordig zelfs niet meer het dominante perspectief, meent de Amsterdammer Don Weenink: 'Het werk van mijn generatie Amsterdamse sociologiepromovendi is niet puur figuratiesociologisch te noemen. Zij putten uit een veelheid van theoretische inspiratiebronnen.' Het werk van ICS-medewerkers dat Weenink onder ogen kreeg, kent volgens hem een minder grote variëteit aan theoretische invalshoeken. 'De nadruk ligt op hypothesen die de moderniseringstheorie toetsen en er wordt veel gebruik gemaakt van verklaringsmodellen uit *rational choice* en *human capital* theorieën.' De sterkere samenhang binnen het ICS wordt door de verklarende sociologen beaamd, al ziet de onlangs in Tilburg hoogleraar geworden socioloog Matthijs Kalmijn er wel een scheiding tussen de empirisch-theoretische onderzoekers en de theoretici: 'De pure theoretici binnen het ICS vormen steeds meer een eigen specialisatie, net als de stratificatiesociologie of de cultuursociologie. Het ICS is zo groot geworden dat het vanzelf fragmentatie gaat

vertonen; je houdt het niet meer bij elkaar als je zo groot wordt.' Het ICS kent drie locaties en voor een deel hangt die fragmentatie samen met de 'bindende kracht van de locale onderzoekszwaartepunten', vindt Wittek. Hij ziet ook een toenemend belang van 'aandachtsgebieden' met gezamenlijke dataverzameling.

Gescheiden sociale kringen

De kans dat sociologen uit verschillende onderzoeksgroepen elkaar beïnvloeden is gering. Er is weinig interactie. Er zijn geen structurele samenwerkingsverbanden en er wordt weinig kennis genomen van elkaars werk, meent Völker. Toch ziet zij de laatste jaren wel meer communicatie ontstaan door uitwisseling van leden, bezoeken en presentaties. Snijders vindt er echter geen doekjes om: 'In mijn sociale kringetje zitten geen figuratiesociologen.' Ook Van Eijck ziet weinig bruggen geslagen worden en signaleert dat onderzoeksterreinen (en de betreffende SISWO-werkgroepen) vaak gekoppeld zijn aan een bepaalde school, en dus methodologie. Van Dijk werd tijdens haar aio-periode niet of nauwelijks gestimuleerd om echt buiten de deur te kijken, waaruit zij met enig voorbehoud afleidt dat de werelden nog steeds gescheiden zijn. Toch hebben ten minste vier leden van het ICS enige tijd aan de Amsterdamse School doorgebracht. Susanne Rijken is een van hen en zij heeft er niet de herinnering aan overgehouden dat de twee groepen lijnrecht tegenover elkaar staan. Ook Ariana Need werkte enige jaren - met veel plezier - in Amsterdam: 'Natuurlijk vallen dan verschillen in aanpak op, maar de kloof tussen mijzelf (als "verklarend" socioloog) met de Amsterdamse sociologen was veel kleiner dan met de Amsterdamse antropologen.' Torenvlied verbleef ook in Amsterdam en spreekt zelfs over 'enige wederzijdse kruisbestuiving.' Van een Amsterdamse socioloog die enige tijd bij het ICS heeft gewerkt, werd echter door niemand melding gemaakt. Voor een relatieve buitenstaander als de Rotterdamse socioloog Eric Hitters is een sociaal-cognitieve scheiding tussen de scholen nauwelijks waar te nemen. Er is redelijk veel contact volgens hem en er wordt ook wel wederzijds geciteerd. 'Mijn idee is dat vooral jongere wetenschappers zich weinig gelegen laten liggen aan deze scholen.'

Eigen congressen en eigen tijdschriften

Naast personele uitwisseling zijn congressen goede gelegenheden om elkaar te ontmoeten. Maar volgens Wittek bezoeken de leden van de twee groepen verschillende congressen. Need is opnieuw optimistischer: 'Alle sociologen van Nederland ontmoeten elkaar op de Sociaal-Wetenschappelijke Studiedagen en op de Marktdag

Confrontatie maakt plaats voor beleefde buurpraatjes

Sociologie. Daar worden verschillende sessies aangeboden die op onderwerp zijn geselecteerd, wat onderlinge discussie garandeert.' Weenink plaatst hierbij een kritische kanttekening: 'Bij de laatste sociaal-wetenschappelijke studiedagen viel het me op dat de ICS promovendi vaker als groep aan sessies deelnamen.'

Het Amsterdams Sociologisch Tijdschrift (AST) is nog steeds een bolwerk van figuratiesociologen, terwijl Mens en Maatschappij een hoog verklarende-sociologiegehalte vertoont. Door de strenge (stijl)voorschriften publiceren sociologen heel sporadisch in het tijdschrift van de andere school. Koen van Eijck is een van de gelukkigen. In het volgende nummer van het AST verschijnt een artikel van hem: 'Ik had wel het gevoel dat ik me in het hol van de leeuw waagde toen ik mijn stuk naar het AST stuurde. Dat bleek echter enorm mee te vallen'. In het algemeen vindt hij het goed voor de Nederlandse sociologie dat de verschillende scholen wat meer in elkaars blikveld binnendringen. In de redactie van de *Netherlands Journal of Social Sciences* (NJSS) lukt dat al aardig. Hoofdredacteur Kalmijn geeft een kijkje in de redactionele keuken: 'We publiceren daadwerkelijk stukken uit beide scholen, hebben een gemengde redactie, en gebruiken vaak ook reviewers uit "het andere kamp". Men vindt "elkaars" stukken of onderwerpen wel eens "saai" of "ongewoon", maar over de kwaliteit van ingediende stukken bestaat meestal wel consensus en dat is toch een prettig idee.' Ook in het bestuur van de Nederlandse Sociologische Vereniging (NSV) kunnen Utrechtse en Amsterdamse sociologen best samen door de bocht. De voorzitter-secretaris-tandems Ganzeboom-De Regt en Van Heerikhuizen-Van Dijk deden het 'heel erg goed', aldus Van Dijk.

Kwalitatief versus kwantitatief

De verschillen tussen de scholen zijn in het verleden regelmatig beschreven in termen van methodologische voorkeuren. Volgens Snijders komt het hier nog steeds voor een belangrijk deel op neer: case study en archiefonderzoek bij de ASSR en survey en statistiek bij het ICS, maar scherp-slijpers zullen volgens hem wellicht beweren dat het allemaal net iets subtieler ligt. Wittek geeft voorzichtig aan dat er binnen het ICS ook af en toe 'kwalitatief' gewerkt wordt. Torenvlied heeft een iets meer uitgesproken mening: 'Bij het ICS wordt ook verkennend en inductief onderzoek verricht, verschijnen proefschriften met een sterk historische oriëntatie en wordt kwalitatief casestudieonderzoek ook niet geschuwd.' Uit zijn Amsterdamse tijd weet hij zich te herinneren dat bij de ASSR door promovendi wel degelijk surveys uitgezet worden en studenten vertrouwd gemaakt worden met kwantitatieve sociale netwerkanalyse. Weenink bevestigt dit veelzijdige methodengebruik door zijn Amsterdamse collega's: case-studies, open interviews, verschillende vormen van cijfermatige (secundaire) analyse van vragenlijstonderzoek, observatie, netwerkanalyse en documentanalyse. Het oude beeld behoeft dus enige bijstelling. Koen van Eijck voegt er wel aan toe dat de verschillen minder zitten bij het soort gebruikte methoden en meer bij de manier waarop ze toegepast worden: 'Het verschil zit hem misschien meer in de verhouding tussen theorie, empirie en interpretatie, de wijze waarop die elementen in de strijd worden gewor-

pen. Vind je dat al je uitspraken direct op statistische bewijzen gebaseerd moeten zijn, of gebruik je cijfermateriaal meer illustratief, als gegeven dat door sociologen van nadere betekenis moet worden voorzien? Daar ligt natuurlijk een flink grijs gebied.'

De Toekomst

Hoewel de verschillen tussen de scholen nog steeds aanwezig zijn en ook nog wel als groot beleefd worden, lijkt de onderlinge houding bij de jonge generatie anders te zijn dan bij de schoolvormers. Niet langer wordt de confrontatie gezocht. De toenadering evenmin, maar met beleefd respect wordt er toch af en toe over de eigen muur gekeken en 'buurpraatjes' (Van Dijk) gehouden. Rafaël Wittek denkt dat wetenschappers van beide kanten zeer goed in staat zijn om interessant en voor hun eigen werk relevant onderzoek van de andere 'school' te waarderen en te respecteren. Bij zijn evaluatie van de verschillen betreft Matthijs Kalmijn de benauwde positie van de sociologie in Nederland en hij lijkt op te roepen tot verbroedering. 'We moeten de sociologie als vak hoog houden en het in de toekomst verdedigen tegen allerlei bedreigingen van buiten af. Dat is belangrijker dan energie steken in interne twisten.'

Jos de Haan is redacteur van Facta, lid van het NSV-bestuur en werkzaam bij het SCP

FACTA DEBAT

INDIVIDU OF NETWERK?

Intellectuele creativiteit en eeuwige roem

Debat n.a.v. Randall Collins' boek 'The Sociology of Philosophies' tussen de filosoof Herman Philipse en de socioloog Johan Goudsblom met als gast: Randall Collins Professor of Sociology, University of Pennsylvania Voorzitter: Jaap van Heerden

De sociologie onder vuur...

7 oktober 2002, 14.00-17.00 uur
Universiteitsmuseum De Agnietenkapel
Oudezijds Voorburgwal 231, 1012 EZ Amsterdam

De toegangsprijs bedraagt 10 euro; voor studenten is de toegang gratis. Het bedrag moet worden overgemaakt op Postbankrekening 17504 ten name van SISWO Congresrekening, Amsterdam, onder vermelding van "Facta-Debat".

Aanmelden: Facta, Henk Jansen, tel. 020 5270663, e-mail: facta@siswo.uva.nl. U krijgt dan de achtergrondinformatie toegestuurd.

Praten tegen de verloe

Wordt de overheid weer moraalridder? Als het aan het CDA ligt wel. Balkenende richt zijn peilen op de jeugd-van-tegenwoordig via een voorgenomen commissie Ethiek. Marlies Eijnsink vroeg een aantal sociologen wat we daarvan mogen verwachten.

Marlies Eijnsink

Sinds het CDA weer deel uitmaakt van het kabinet is de discussie over normen en waarden in alle hevigheid opgelaaid. LPF-minister Heinsbroek gooit olie op het vuur, door zijn aankondiging jongeren met 'sexy' campagnes tot normaal gedrag te willen bewegen. Ook wil hij hardere maatregelen op scholen. Het is nog de vraag of Balkenende deze lijn gaat volgen. Wel is de premier erg gecharmeerd van een Noorse commissie die zich ten doel stelde de 'menselijke en ethische waarden te mobiliseren'. Hoewel het resultaat van de commissie niet meer behelst dan een vuistdik rapport, zal het toch als uitgangspunt voor nieuw beleid dienen. Wat verwacht de Nederlandse wetenschappelijke wereld van een Commissie Ethiek?

De eerste reactie is: Wat is er eigenlijk aan de hand? Wat bedoelt Balkenende met normen en waarden? en: Los je de problemen van de hedendaagse samenleving op met zo'n commissie, en zo nee, hoe dan wel?

Dat er een zekere mate van 'slonzigheid' en 'slordigheid' in omgangsvormen tussen Nederlandse burgers onderling is, en dat de samenleving 'rafelt', daar is men het wel over eens. Sjaak Koenis, filosoof en verbonden aan de filosofiefaculteit van de Universiteit Maastricht: 'Burgers hebben te weinig geduld in het maatschappelijk verkeer, ze overtreden regels en het publieke domein wordt niet meer beschouwd als iets waar ze zelf verantwoordelijk voor zijn.'

Onprettig

Anton Zijderveld, hoogleraar Sociologie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam stelt in een column van het *Financieele Dagblad* dat de normen en waarden te vaag zijn en geen houvast meer bieden: 'Mondigheid wordt steeds vaker verward met een grote-bek-opzetten, individualisering met ik-doe-waar-ik-zin-in-heb, emancipatie met libertinisme, anti-autoritaire vrijheid met respectloosheid, enz. Dat schept een maatschappelijk klimaat dat op den duur onprettig is, om het zacht uit te drukken. De samenleving begint te rafelen en dat is een ideaal klimaat voor kleine en grote criminaliteit.'

De ontzuiling is volgens zowel Koenis als Zijderveld een belangrijke factor voor de verharding van de samenleving. Koenis wijst daarbij op het feit dat zich in de loop der jaren nieuwe groepsnormen hebben gevormd. 'Maar', zegt hij, 'in de nieuwe groepen zijn mensen assertiever en meer gespitst op eigen belang, minder lankmoedig en minder verdraagzaam.' Ook wijst hij op het belang van erkenning. Nederland heeft in korte tijd te maken met meer verschillende groepen die erkenning eisen op allerlei vlak: cultureel, religieus en politiek: 'Iedereen wil erkend worden en eist dat ook op.' Zijderveld voeg toe dat door ontzuiling autoritaire machtsstructuren zijn verdwenen en er een sfeer ontstaan is waarin 'alles moet kunnen'. De individualisering is een tweede ontwikkeling die voor een vermeend normverval zorgt. Er is een grote drang naar het bereiken van een zo hoog mogelijke maatschappelijke positie. Deze positie wordt voornamelijk bepaald door het opleidingsniveau. Koenis: 'Ouders stimuleren hun kinderen de hoogst mogelijke opleiding te volgen omdat dat het belangrijkste onderscheidingsteken is, maar een substantiële groep blijft onderaan de ladder staan. Het-geen oproept tot woede en ressentiment, dat vervolgens weer leidt tot een reactie bij andere groepen.' Tot slot verwijst Koenis ook naar ontwikkelingen op internationaal niveau. 'Europa wordt steeds belangrijker, globale verbanden steeds dominanter. En dat roept allerlei reacties van onzekerheid en angst op, en soms regressie in een afschermen van de buitenwereld.'

Gepreek

Al die verschillende groepen met verschillende belangen hebben verschillende normen en waarden. Is een discussie over algemene normen en waarden dus überhaupt wel zinvol? Wouter van Haaften, hoogleraar filosofie van opvoeding, vorming en onderwijs aan de Katholieke Universiteit Nijmegen, meent van niet: 'Iedereen wil er iets mee, maar iedereen wil vooral zijn eigen waarden nu eens breed geaccepteerd zien. Dat geeft een boel groep en gepreek langs elkaar heen, of alleen voor eigen parochie. Maar discussies over waarden en normen in het algemeen zijn al helemaal bij voorbaat zinloos. Ook rapporten, panels in zaaltjes hebben werkelijk geen enkele zin.'

Ook Loek Halman, hoogleraar sociologie aan de Universiteit van Tilburg, is pessimistisch over de zin van zo'n commissie. Hij geeft een psychologische invalshoek: 'Volgens (sociaal-)psychologen kunnen menselijke gedragingen slechts voor een klein deel verklaard worden uit de waarden die mensen aanhangen. Dus ook de misdragingen van de samenleving. Het is dan ook al te eenvoudig dat verval toe te schrijven is aan verval van normen en waarden.'

Bij Marlies Galenkamp, rechtsfilosofe en verbonden aan de EUR, roept de discussie vooral vragen op. Zij pleit dan ook voor meer onderzoek. Onlangs schreef zij in *NRC Handelsbald*: 'Begrippen als "de Nederlandse normen en waarden", "de mensenrechten" en "de scheiding van kerk en staat" zijn bepaald niet eenduidig. Wat zijn de Nederlandse normen en waarden? Kan in een pluriforme samenleving als de onze nog wel overeenstemming worden bereikt over de vraag welke dit zijn? Hoe dienen wij de verschillende grondrechten te interpreteren? Wat is bijvoorbeeld de reikwijdte, en wat zijn de grenzen van de godsdienstvrijheid? Wat bedoelen we precies met de scheiding van kerk en staat? Zolang dit soort vragen niet is beantwoord, is een beroep op de Nederlandse normen en waarden, de mensenrechten of de scheiding van kerk en staat tamelijk vrijblijvend en weinigzeggend.'

Ondermijnend

Een discussie over op korte termijn vast te stellen normen en waarden heeft dus niet veel zin. Wat dan wel? Van Haaften is voor afschaffing van het gedoogbeleid en legt daarnaast nadruk op opvoeding en onderwijs. 'In zorgvuldige handhaving van de wet kan gedogen soms een plaats hebben, en ook pedagogisch wijs zijn. Een gedoogbeleid daarentegen werkt ondermijnend en is pedagogisch desastreus. En verder heel veel aandacht (en geld!) voor opvoeding en onderwijs, want daar worden waarden en normen voor het leven gevormd.' Van Haaften stelt dat op het niveau van het basisonderwijs ruimte is voor bijzondere scholen (de rooms-katholieke of de vrije school) maar pleit voor afschaffing van bijzondere scholen op het voortgezet onderwijs en hoger onderwijs. Van Haaften:

'Iedereen wil vooral zijn eigen waarden geaccepteerd zien. Dat geeft een boel gepreek voor eigen parochie.'

'Kinderen leren waarden: door ze te leven, spelenderwijs. Veiligheid en geborgenheid zijn hier cruciaal. Daarna komt de tijd van vragen, van kritiek, van uitdaging. Waardenoverdracht moet dan plaats maken voor verheldering en discussie. Daarom kunnen in het basisonderwijs bijzondere scholen wel degelijk vruchtbaar zijn. Maar moet het voortgezet onderwijs daarna uitsluitend openbaar onderwijs zijn, met veel aandacht voor de uiteenlopende visies van medeleerlingen en docenten. (Een katholieke universiteit is om dezelfde reden natuurlijk ook een onding.)' Koenis is voor een debat over normen en waarden over de hele breedte van het politieke spectrum. 'Maar: als mensen dit debat willen gebruiken om andersdenkenden de mond te snoeren of uit te sluiten (dat gevaar zit erin bij zowel politiek correct links of populistisch rechts), dan hoeft het voor mij niet. En tot slot: ik weet niet beter of het debat over normen en waarden wordt al constant gevoerd. Mensen die oproepen tot een reveil of een nieuwe debat over normen en waarden willen doorgaans (en met goed recht natuurlijk) vooral hun normen en waarden (meer) geaccepteerd krijgen. Laat ze dat eerlijk zeggen!'

Stadsetiketten

Het normen- en waardendebat is inderdaad niets nieuws. Al sinds de jaren zeventig borrelt de discussie over het 'Ethisch Reveil' elke vijf jaar weer op. Ook tijdens het paarse kabinet heeft de Christen Unie herhaaldelijk gepleit voor meer debat over het onderwerp (maar omdat de PvdA hier niet veel in zag, kwam daar weinig van terecht). De vraag is of de discussies effect hebben gehad. Zijdeveld meent van niet. Hij pleit voor revitalisering van normen waarden op gemeentelijk niveau, dichterbij de burger. Een voorbeeld daarvan is het project Stads-etiketten van de gemeente Rotterdam, of gedragscodes op school. 'Inderdaad', meent Zijdeveld, 'wat nodig is, zijn basale gedragscodes waaraan we ons verplichten, die we daadwerkelijk naleven. Die kunnen natuurlijk niet door een rijksregering aangedragen, laat staan opgelegd worden. Ook in scholen en sportverenigingen moeten dit soort gedragscodes afgesproken worden. Daarbij moeten vooral de ouders weer verantwoordelijkheid dragen voor het gedrag van hun minderjarige kinderen en zonodig daarop hard worden aangesproken.'

Kort samengevat luidt het advies van de deskundigen dus: geen landelijke commissie voor normen en waarden. Maar verantwoordelijkheid dichterbij de burgers door invoering van gedragscodes, afschaffing van bijzonder voortgezet onderwijs en een debat en onderzoek over normen en waarden van het hele maatschappelijke spectrum.

Marlies Eijnsink is redacteur van Facta

BAANBREKERS

'Kwalen zijn te verhelpen, maar de maatschappij is niet beter te maken'

Martin Sijes, 52 jaar
Afgestudeerd in: sociologie
Universiteit van Amsterdam, 1976
Huidige baan: projectleider Brijder Stichting,
centrum voor verslavingsproblematiek
in Noord-Holland

'Eigenlijk had ik rechten willen studeren', vertelt Martin Sijes. 'Strafrecht. Want in een maatschappij die vergiftigd was met klassenjustitie, kon je als jurist wat doen. Zo dacht ik toen. Ik ben naar een aantal introductiebijeenkomsten geweest en zag het slag mensen dat daar rondliep. 'Dat trek ik niet'; was mijn idee. Daar pas ik niet bij.' Daaraan terugdenkend schiet hij in de lach, iets dat vaker gebeurt tijdens het gesprek. 'Thuis waren we gepolitiseerd tot op het bot. Mijn vader, Ben Sijes, was historicus. Hij werkte toen bij het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie. Later werd hij hoogleraar in Leiden. Eigenlijk was hij meer sociale wetenschapper. Als radencommunist was hij tegen de parlementaire democratie. Hij heeft nooit gestemd. Dat vond hij meewerken aan verlakkerij door het kapitaal. Mijn moeder was een overtuigd sociaal-democraat. Wat doe je dan als zoon van zo'n gezin? Ik ben, denk ik, toch maar sociologie gaan studeren omdat het in de familie zat.

Tijdens mijn studie ben ik meer en meer de kant van de psychologie opgegaan. De psychologie vond ik praktischer, veel directer vertaalbaar in dingen die je kan doen. Sociale psychologie staat veel meer bij het directe leven dan de abstracte theorie. Weber, Popper, Gouldner met z'n *Coming Crisis*, hartstikke leuk allemaal, het houdt je aan het denken. Maar wat moest ik er verder mee? Later ben ik daar anders over gaan denken. Mijn vader zei altijd tegen me: "Jongen, jij grasduint in van alles en nog wat, maar je houdt jezelf helemaal niet bezig met kennistheorie. Je komt jezelf nog wel een keer tegen." Ik vond dat geklets. Tegen het einde van mijn studie kreeg ik echter het idee dat ik in al die onderzoeken die ik gelezen had, een hoop onzin tegen was gekomen over allerlei maatschappelijke verbanden, waarvan ik dacht dat mensen dat vaak niet zo beleefden. Ik raakte kennistheoretisch volkomen in verwarring. Toen vroeg ik me af of die ouwe misschien toch gelijk had. Ik ben opnieuw begonnen met het lezen van Schutz, Weber, Husserl, Popper. Uiteindelijk begon ik voor mezelf een evenwicht te vinden tussen fenomenologie en positivisme. Toen ben ik op zoek gegaan naar een onderwerp waarover veel geschreven was en waarop ik mijn

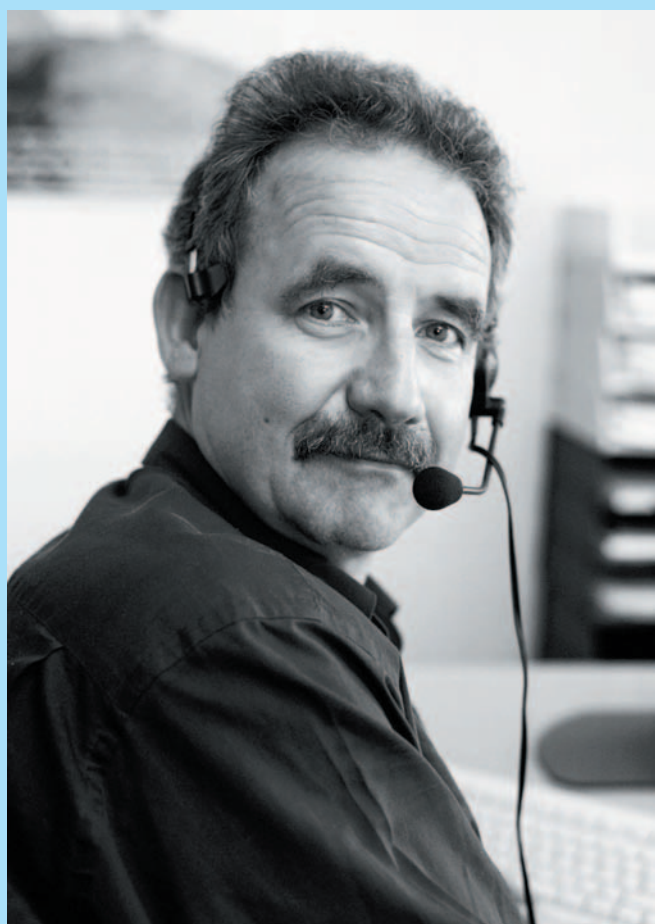

foto: Reflect Photography, Alkmaar

ideeën in de praktijk kon uitdiepen. Zelfmoord bleek zo'n onderwerp te zijn. Daarop ben ik afgestudeerd.

In de praktijk heb ik er veel aan gehad dat ik die kennistheoretische vragen voor mezelf heb opgelost. In m'n werk heb ik altijd met de psychologie van mensen te maken gehad; met wat voor mensen werkelijkheid is; de cultuur van groepen; het door groepen beleefde cultuur- en normbesef; maar ook met heel brede maatschappelijke ontwikkelingen en trends, en hoe dat allemaal in elkaar grijpt. Bij de noties die ik daarover in de sociologie heb opgedaan, heb ik baat gehad. Zoals ik trouwens ook veel aan methoden en technieken heb gehad in bijvoorbeeld de onderzoeksbegeleidingscommissies waarin

ik heb gezeten. Ik weet hoe je een onderzoek moet opzetten, ken al dat technische gedoe, en weet hoe je een onderzoek moet beoordelen.

Hypocriet

Tijdens zijn studie werkte Martin Sijes als assistent bij het Nederlands Instituut voor Praeventieve Gezondheidszorg. Dat was geen succes. Die baan was veel statistischtechnischer dan ik had gedacht. Na enkele maanden kapte ik er mee.

Ik ontmoette in die tijd ook sociologen die bij de bank werkten. Ze stonden te ver van de realiteit af, vond ik! Na zijn studie was hij bij de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid als statisticus aangenomen. Maar hij ging er niet werken. 'De nacht voor ik ging beginnen, droomde ik dat ik het verkeerde besluit had genomen. 's Ochtends ben ik er heengegaan om te vertellen dat ik niet kwam omdat ik gedroomd had dat ik het niet moest doen.' Ik denk dat mijn teleurstellende ervaring bij het NIPG nog doorwerkte.

De dikbetaalde banen lagen toen, in de jaren na de oliecrisis, niet meer voor het opscheppen. Hij typte in drie maanden zo'n zestig sollicitatiebrieven.

'Uiteindelijk kon ik kiezen uit twee banen. Ik ben in Den Haag coördinator geworden van een stedelijk samenwerkingsproject dat in wijkteams maatschappelijk werk gericht op Surinamers en Antillianen op poten moest zetten. Ik heb er zo'n drie jaar gewerkt. Dankzij m'n studie was het voor mij een koud kunstje om in hun cultuur te duiken. Ik heb veel aan m'n culturele antropologie gehad, aan criminologie en aan organisatie-theorie. Alleen wist ik niet hoe je binnen organisaties moest werken. Ik ben daar op mijn manier doorheen gederend.

Het druggebruik onder Surinaamse jongeren begon toen een groot probleem te worden. Veel groter dan nu nog het geval is. Die verslavingsproblematiek boeide me ontiegelijk. Ik denk dat ik het toen gewoon erg spannend vond. Je zag die jongelui in snel tempo afzakken en verpauperen. Er ontstond een Surinaamse onderwereld die ik leerde kennen. Er was een contact tussen de gemeente en de Surinamers, waarvan ik wist dat ze tot over hun oren in de drugshandel zaten. Ze presenteerden zich als vrijwilligers vanuit de doelgroep. Het was één grote poppenkast. De intelligentste mensen uit de Surinaamse onderwereld traden in contact met die blanke bovenwereld en die was te schijterig en te hypocriet om te zeggen wat er aan de hand was. Ik flapte dat eruit. Dat is me op een berisping komen te staan. Maar ja, ik had geen strategisch benul. Ik had met druggebruikers te doen en ik had geen hekel aan ze. Ik voelde toen ook affiniteit met die groepen aan de onderkant. Niet met hun criminaliteit en narigheid, nee, maar het boeide me gewoon.

Zonder de studie had ik dat werk niet aangekund. Dan had ik ouder moeten zijn, met veel meer levens- en werkervaring. Ik was een jonge *draufgänger* en de studie gaf me de bagage mee die ik hebben moest.'

'Ik betwijfel of sociologen in een ivoren toren zitten'

Hierna werkte Sijes negen jaar als coördinator van opleidingen bij de Federatie van Instellingen voor Alcohol en Drugs. Omdat hij daar ook migranten in z'n portefeuille had, werd hij 'vanzelf' expert in migrantenzaken. Hij zat in commissies van het ministerie van CRM die zich met de migrantenproblematiek en met Molukse problemen bezighielden. Daar kwamen de sociologie en de culturele antropologie weer van pas. 'Vanuit de verslavingszorg had ik goeie dingen te vertellen. Ik kon me verplaatsen – ik bedoel *verstehen* – in hoe Molukers denken. Hoe na de treinkapingen de naar binnen geslagen razernij, de machteloze woede en frustratie onder die Molukse jongelui in twee jaar tijd in sommige woonoorden ertoe leidde dat 75 procent van die jongens heroïne gebruikte.'

Na deze periode werkte Sijes even als algemeen coördinator van een Regionaal Instituut Nascholing en Opleiding (RINO) voor psychotherapie, maar dat beviel hem niet. Hij werd hoofd preventie bij het Consultatiebureau voor Alcohol en Drugs in Haarlem. Een jaar of tien geleden ging het CAD op in de Brijder Stichting.

'Bij de fusie werd ik projectleider van allerlei projecten die langskomen in de preventie en de verslavingszorg. Ik ben iemand die een project op poten kan zetten en alles daaromheen kan regelen. Zo ben ik coördinator van het testen van partydrugs bij de Brijder in Noord-Holland. Ik ben bezig geweest met beleidsontwikkeling ten aanzien van smartshops. Ook heb ik veel voorlichtingscampagnes georganiseerd door en voor jongeren die te veel alcohol en drugs gebruiken. Ik heb gokpreventieprojecten opgezet en richt me op het geven van voorlichting en hulpverleningsadviezen via internet. Dat soort dingen.'

Realistischer

'Of je daar socioloog voor moet zijn? Ik denk wel dat het sowieso goed is dat mensen in dit soort werk minstens een HBO-opleiding hebben met een voortgezette opleiding of een academische opleiding. Je moet vooral een goede dosis gezond verstand hebben. Daarvoor is een academische opleiding geen eerste vereiste, maar de meeste mensen met zo'n opleiding hebben in ieder geval een behoorlijk verstand. En je moet inzicht hebben in organisatieprocessen, in brede maatschappelijke processen. Daar heb je als socioloog wel iets extra's, denk ik, misschien als psycholoog ook. Je komt, om maar eens wat te noemen, weinig chemici in de zorg tegen. Je hoort altijd zeggen dat sociologen in een ivoren toren zitten. Ik betwijfel dat. Ik denk dat er velen zijn die, zoals ik, primair sociale wetenschapper zijn geworden en met hun klauwen in de praktijk staan. Ik lees nog wel eens een sociologisch artikel, maar dat komt dan toevallig langs. De psychologie heb ik professioneel nog wel gevolgd. Ik kan je precies vertellen hoe het met bepaalde therapeutische ontwikkelingen zit, ik weet ook hoe de ontwikkelingen in de voorlichtingskunde liggen. Dat moet ik weten, omdat dat het milieu is waarin mijn collega's zitten.

De komende jaren zal er in de zorg bezuinigd worden, denkt Martin Sijes. Hij voorziet geen abrupte, revolutionaire politieke veranderingen. 'We gaan een conservatieve periode in waarin repressieve elementen extra worden aangezet. Maar eigenlijk is dat al jaren aan de gang. In Nederland is er een dubbele beweging. Aan de ene kant kan heel veel en aan de andere kant wordt er al geruime tijd behoorlijk hard en repressief ingegrepen.

Al naar gelang men meer en meer denkt dat je er met alleen educatie en hulpverlening niet komt komt er een verschuiving naar justitieel en lik op stuk beleid. Maar ook daar komt men wel weer van terug, denk ik. Het gaat uiteindelijk om de balans tussen kansen bieden en repressie.

Je lost een probleem op en je creëert al doende een nieuw probleem. Zo gaat dat nou eenmaal. Ik geloof niet in de maakbaarheid van de samenleving, zoals mijn ouders dat zagen. Kwalen zijn te verhelpen, maar de maatschappij is niet beter te maken.

Er zijn wel dingen waar ik me boos over maak. Als ik het law and order gebral van bepaalde politici hoor, dan denk ik: die lui sporen niet. Dat soort spreken vanuit de onderbuik staat mij tegen.

Op korte termijn los je het criminaliteitsprobleem onder jonge Marokkanen voor een deel op door Nawijnachtige maatregelen te treffen. Als je mensen intimideert doordat je er in een jaar duizend het land uitschopt terwijl het NOS-journaal bij Schiphol staat, dan werkt dat wel bij een aantal mensen. Maar het is de vraag of je zo'n maatschappij wilt. Ik niet.

Repressie moet je ook toepassen. In dat opzicht ben ik in deze branche realistischer geworden. Maar je moet er ook op gericht zijn dat mensen uit die groeperingen die zich willen integreren, maximale mogelijkheden geboden worden.'

Gewone mensen

'Ik ben persoonlijk een groot voorstander van legalisering van alle drugs. Ik vind dat een overheid het recht niet heeft om te bepalen wat iemand voor drugs tot zich neemt. Het is het volstrekte recht van iedereen om zelf te bepalen wat hij wil doen. Ik heb in principe ook absoluut niets tegen de drugshandel. Voor mij zou dat een even nette of niet nette branche moeten zijn als de bouwwereld of drankhandel. Wel heeft de overheid het recht om af te dwingen dat je nuchter in je auto stapt en dat je met je klauwen van andere mensen en hun spullen afblijft.

Druggebruik van jongelui is in de meeste gevallen redelijk recreatief en voorbijgaand. Ze lopen wel risico's omdat ze te veel nemen en er gaat er af en toe wel eens eentje dood, maar in het merendeel van de gevallen gaat het netjes voorbij. In vijf procent van de gevallen gaat het echter hevig fout. De verhalen die je dan tegenkomt, zijn aangrijpende verhalen. Veel van die jongelui die met partydrugs en met hasj en wiet fout gaan, hebben echter dat verloederde niet dat je bij heroïnegebruikers aantreft. De sociale en psychologische problemen kunnen echter erg groot zijn.

Heroïnegebruikers zijn voor mij niet 'die junkies'. Voor mij zijn zij niet 'ook mensen', nee, het zijn gewone mensen. Ik ken ze omdat ik nu eenmaal lang in de verslavingszorg werkt. Er zitten aardige en nare mensen bij. En er zitten in toenemende mate psychiatrisch gestoorden bij.

Mensen die door alcohol of drugs in ernstige problemen komen, zijn voor een deel mensen die ook zonder genotmiddelen in de problemen zouden zijn gekomen. Omdat ze moeite hebben om te leven met de problemen en verleidingen die er in het leven zijn. Als er geen drugs waren geweest, was er wel iets anders. Het is een levensproblematiek.'

Henk Jansen is hoofdredacteur van Facta

CALL FOR PAPERS

Advance Notice of Conference 2003

Leuven (Belgium), 5th to 8th November 2003

In 1999 the Research Community Philosophy and History of the Discipline of Education: Evaluation and Evolution of the Criteria for Educational Research was established by The National Fund for Scientific Research - Flanders, Belgium (Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek - Vlaanderen).

The aim of the network is to combine research concerning the history and nature of the discipline (or science) of education. From the perspective of the history and the philosophy of science the particular interest lies in the evolution and evaluation of the criteria for research in the context of education. The scope is thus the clarification and justification of the different modes and paradigms of research in the educational context.

Members of the research community (and of the centres involved in this initiative) have met three times in Leuven and discussed papers within the above indicated field. Papers are now invited for the meeting in 2003. All aspects relevant to the scope of this network may be dealt with, such as:

- the use of particular research methodologies, methods or techniques within the educational context (and their pros and cons);
- methodological aspects of qualitative research relevant to education; implications of ICT for educational research;
- criteria for educational research from the perspective of the philosophy of science, philosophy of education, and history of education;
- justification of (particular positions concerning) philosophy and history of education vis à vis other (for instance "empirical") research in this field;
- the relation of philosophy and history of education to "pure" philosophy, literature, aesthetics, and other relevant areas such as economy, sociology etc.
- the justification of educational research within society at large;

All submitted conference papers and workshop proposals will be reviewed by the Conference Programme Committee prior to acceptance. Papers that are accepted will be included in the Conference Proceedings which are distributed to delegates in advance. The purpose of the parallel paper sessions is to allow participants to present conference papers of 3000-6000 words. The purpose of the workshop sessions is to allow participants to present short (1000-2000 word) papers outlining "work in progress". Participants wishing to present workshops are asked to submit abstracts of their intended presentations of between 100-300 words, to be included in the Proceedings.

Papers and abstracts of workshops should be submitted by 1st March 2003 to the Conference Organiser preferably by e-mail attachment (in Word) at the address mentioned below. Delegates will be notified about their submission by 1st May 2003.

Further information about the conference will be given on the website (available from 1-1-2003). Any queries to this call should be addressed to:

Professor Paul Smeyers, Conference Organiser, Faculty of Psychology and Educational Sciences, KU Leuven, Centre for Philosophy of Education, Tiensestraat 102, B-3000 Leuven, Belgium, e-mail: Paul.Smeyers(@)psy.kuleuven.ac.be (tel. + 32 16 326102 ; fax: + 32 16 326000); Secretary: Mrs Betty Vanden Bavière, tel. + 32 16 326013, e-mail: Betty.Vandenbaviere@psy.kuleuven.ac.be

Gewone uitzonderlijke held

Liesbet van Zoonen

Hoogleraar Media en Populaire Cultuur (UvA)

foto: Carla Schoo

Jari Litmanen is terug bij Ajax. De Fin was een van de Ajacieden die midden jaren negentig de Europacup en de wereldbeker naar Amsterdam brachten. De Ajaxsupporters hebben een speciale yell voor hem (Liiitmanen, oooooo - het klinkt beter dan het leest), en toen hij vorig jaar met zijn toenmalige club Liverpool de Arena bezocht, werd hij langdurig en enthousiast toegejuicht. Wat maakt Litmanen zo populair? Hij maakte natuurlijk deel uit van een succesteam en succes blijkt de belangrijkste verklarende factor voor de populariteit van een team of een sporter.¹ Een uitzondering vormt het Engelse voetbal, waar clubliefde geheel los van succes bestaat en vooral samenhangt met regionaal of lokaal bewustzijn.² In het geval van Litmanen verklaart succes niet genoeg. Andere spelers uit hetzelfde team – de gebroeders de Boer, Edwin van der Sar – werden na hun vertrek bij Ajax beslist minder populair. In de berichtgeving over Litmanens terugkeer lezen we zonder uitzondering dat 'Litmanen zelf vaak uitblonk, maar tegelijkertijd anderen in staat stelde beter te voetballen'. Niet alleen die combinatie van individueel talent en onvoorwaardelijke teamgeest maakt de Fin onweerstaanbaar. Hij was (en is hopelijk nog steeds) in staat om heel 'gewoon' uitzonderlijk te voetballen: wereldklasse zonder kapsones, de beste zijn zonder boven het maaiveld uit te steken. De Litmanen van de jaren negentig belichaamde waarden die aansloten bij de Nederlandse mentaliteit. Volgens de Amerikaanse sociologe Leah Vande Berg, ontstaat populariteit van sporters (zij spreekt liever over sporthelden) uit een combinatie van talent en symbolisch vermogen.³ Over het eerste heeft een voetballer controle, het laatste overkomt hem en is het resultaat van de min of meer toevallige aansluiting van zijn persoonlijkheid bij wat de tijdgeest dicteert. Vande Berg construeert op die basis een typologie van sporthelden die ieder een ander soort normen en waarden symboliseren. De traditionele sportheld, aldus Vande Berg, is het toonbeeld van fatsoen, werkt hard, houdt van zijn vrouw en kinderen en is bescheiden. Litmanen kwalificeert als zo'n traditionele held, evenals Ruud van Nistelrooy, Denis Bergkamp of, vroeger, Gerrie Muhren.

Zijn tegenpool is de voetbalheld die verzet uitstraalt: verzet tegen de burgermanskamoraal (Willem van Hanegem) of verzet waarin de maatschappelijke verhoudingen tot uitdrukking komen. Ruud Gullit springt het meest in het oog, maar ook de 'kabel' in het Nederlands elftal van de jaren negentig: Edgar Davids, Patrick Kluivert, Clarence Seedorf; toegegeven: helden van een minder kaliber. Dan hebben we nog de voetballer die de held van jonge meisjes is – Dani, Mido⁴ – vaak een 'enfant terrible' dat zich in de disco misdraagt en weinig respect toont voor de oudere generatie voetballers en trainers. Voor adverteerders vormen die voetbalhelden een goudmijn omdat ze

zoveel verschillende normen en idealen belichamen. Elk type held kan tot een merk voor een andere doelgroep uitgebouwd worden, al maakt het matige succes van het Nederlands voetbal dat op dit moment nogal moeizaam. Feyenoord gaat het met de exploitatie van Ono in Japan en Song in Korea misschien wel het beste af. Wie van dit soort lijstjes houdt, kan makkelijk andere soorten helden aan de typologie toevoegen of andere namen invullen, of zelfs hele teams op een dergelijke manier proberen te typeren. Tegen een dergelijke hokjesgeest pleit echter dat er talloze bijzondere voetballers zijn die nergens in passen en een paar die alle categorieën ontstijgen. Maar zij – Pele, Cruyff, Maradona – zijn misschien eerder goden dan helden. Niet voor niets ging Cruyff (JC) in Spanje door het leven als El Salvador, en weet de hele wereld dat de linkerhand van Maradona de hand van god is. Blijft de vraag of het Litmanen zal lukken om zijn heldenrol bij Ajax waar te maken. Zijn voetbalkwaliteiten zijn onmiskenbaar, maar hij heeft geen wedstrijdritme. Bovendien lijken het fatsoen en de bescheidenheid van de traditionele held slecht te passen bij de Nederlandse gemoedsgesteldheid van dit moment. Als de politiek een indicatie is, dan hebben de schavers, de beukers en de meedogenloos scorende opportunisten (een ijzersterke kwalificatie voor een spits) grotere kans tot held uit te groeien dan Litmanen. Tenzij Ajax de Champions League wint natuurlijk, dan zal het succes elke denkbare tijdgeest overstemmen en iedereen tot held of misschien zelfs godenzoon maken.⁵

1. Wann, DL, Roberts, A & Tindall, J. (1996). 'Role of team performance, team identification, and self-esteem in sport spectators' game preferences.' *Perceptual and motor skills*. Vol.89, December.

2. Jones, I (1996) 'A further examination of the factors influencing current identification with a sports team, a response to Wann, et al. (1996)' *Perceptual and motor skills*, vol.85 august.

3. Vande Berg, L.R. (1998). 'The sportshero meets mediated celebrityhood'. In: L.A. Wenner (ed). *MediaSport*, p.134-153. London: Routledge.

4. Voor mij was dat Johan Neeskens, maar dat was waarschijnlijk hoogst particulier.

5. 'Godenzonen' was de ietwat overspannen titel van een boek dat Ajax' perschef David Endt over het succesteam van de jaren negentig schreef.

HET WERELDSOCIOLOGEN

Een impressie

Microkosmos en macrokosmos

René Gabriëls

Wat is dat toch met die vieze vette vijftigers die met mooie Thaise meisjes van niet ouder dan zestien hand in hand over straat lopen? Zouden zich onder deze witte hoerenlopers ook sociologen bevinden? Waarom verkopen ouders hun kinderen aan pooiers? Hoe valt te verklaren dat het sekstoerisme in Zuidoost Azië nog steeds een groeimarkt is? Deze vragen spookten door mijn hoofd toen ik in het vliegtuig van Bangkok naar Brisbane zat, en me eigenlijk moest concentreren op een paper dat ik nog niet af had.

Op weg naar het vijftiende wereldsociologencongres, dat van 7 tot en met 13 juli in Brisbane (Australië) gehouden werd, had ik een driedaagse tussenstop in Bangkok. Ik was van plan om er de laatste hand aan mijn paper te leggen en tussendoor boeddhistische tempels en het koninklijk paleis te bezoeken. Van het schrijven aan het paper kwam niet veel terecht. Niet alleen omdat het bezoek aan de tempels en het paleis meer tijd in beslag nam dan ik dacht, maar ook omdat ik graag wilde weten hoe in de 'Biergarten' en 'Gogobars' waar de jonge meisjes met de oude witten in contact komen, het spel gespeeld wordt.

Het spel dat in Brisbane gespeeld werd is ook interessant, en zeker niet gespeend van erotiek. Een wereldsociologencongres vormt daarom een prachtig object voor een sociologische studie. En dan doel ik niet op een studie van sociologen die zich tijdens het congres in heftige liefdesaffaires met collega's stortten, maar op een studie van de machtsverhoudingen binnen de sociologie. (Voor het niet te ontkennen verband tussen liefdesrelaties en machtsverhoudingen in de wetenschap verwijst ik naar de romans van

David Lodge.) De ruim 2.700 deelnemers aan het congres vormden tezamen een microkosmos die veelovereenkomsten vertoont met de macrokosmos. Wie op het wereldtoneel de lakens uitdeelt, heeft het ook in de *International Sociological Association* (ISA) voor het zeggen. Zo voerden Amerikanen tijdens het congres duidelijk de boventoon. Symptomatisch hiervoor is dat de Amerikaanse socioloog Jeffrey Alexander in maar liefst vijf sessies optrad.

Blijkbaar zijn er wel mensen die zich bewust zijn van de macht van de Amerikaanse sociologie, want een sessie onder leiding van Sujata Patel (India) en Göran Therborn (Zweden) was gewijd aan 'American Sociology: Hegemony and Its Limitations'. Wat zijn de grenzen van de Amerikaanse hegemonie in de sociologie?

Grosso modo werden op deze vraag twee antwoorden gegeven. Het eerste antwoord luidt: marginale sociologen uit zogenaamde ontwikkelingslanden zouden de Amerikanen grenzen moeten stellen door coalities te smeden met goedwillende collega's uit Europa, zodat ze meer mogelijkheden krijgen om hun verhaal te vertellen. Maar de meeste marginale sociologen beschikken niet over voldoende economisch kapitaal om dergelijke coalities te kunnen smeden. Het merendeel van de mensen dat in Brisbane niet kwam opdagen, kwam uit de ontwikkelingslanden. In de wandelgangen schoot me een Indiase hoogleraar sociologie aan met de vraag of ik Nederlandse universiteiten ken die haar in staat willen stellen om tegen betaling van reis- en verblijfkosten haar onderzoek te presenteren. Ze toonde me een lijst met sociologische thema's waarover ze zoal een voordracht zou kunnen houden. En passant vertelde ze nog dat de trip naar Brisbane haar drie maandsalarissen kostte en dat haar faculteit te arm is om congresbezoeken te betalen. De

CONGRES IN BRISBANE

V.l.n.r. Baukje Prins, Frédéric Vandenberghe, Regina Kreise, René Gabriëls, Willem de Haan

sociale ongelijkheid in de sociologie is dus nog groot. De Amerikaanse sociologie zou ook, en dat is het tweede antwoord op de hegemonievraag, door eigen schuld haar heerschappij te grabbel kunnen gooien. Wanneer ze niet als een goed machiavellist allerlei actoren als bondgenoten weet in te palmen, zou ze snel op de grenzen van haar heerschappij kunnen stuiten. Maar ook dat is geen reëel gevaar voor de Amerikanen. In Brisbane hielden ze niet alleen de meest innemende presentaties, maar waren ze zowel voor als achter de schermen de beste netwerkers. Zo vernam ik van mijn spionnen dat de Amerikanen ervoor verantwoordelijk waren dat Therborn niet de nieuwe president van de ISA is geworden. Met mijn paranoïde geest vroeg ik me af of dat ook iets te maken zou hebben met de mede door hem op poten gezette sessie over de Amerikaanse hegemonie in de sociologie. Hoe dan ook, de kennispolitiek van sociologen is en blijft boeiend.

Repolitisering van de sociologie

In Brisbane werd eens te meer duidelijk dat sociologen niet alleen bezig zijn met het braaf beschrijven, interpreteren en verklaren van sociale feiten, maar ook een intellectuele rol vervullen. Voorbij de aftandse ideologieën van weleer proberen ze de tijdsgeest te vatten. Met behulp van het vocabulaire van helden als Zygmunt Bauman, Ulrich Beck en Manuel Castells probeert men te achterhalen '*was die Welt im innersten zusammenhält*'. Waar gaat het met de wereld naar toe? Is ze na *nine-eleven* daadwerkelijk veranderd? Wat kunnen sociologen aan 'La Misère du Monde' (Bourdieu) doen?

Diverse sociologen die zich over *nine-eleven* bogen, waren

van mening dat de wereld door de aanslag op de Twin Towers en het Pentagon niet echt veranderd is. De aanslag functioneert hooguit als een katalysator voor maatschappelijke processen die zich reeds een tijd voltrekken, zoals het tegen elkaar opzetten van culturen. Immanuel Wallerstein wees erop dat de reacties op *nine-eleven* duidelijker aan het licht hebben gebracht wat reeds een lange tijd te observeren viel: de Verenigde Staten is een '*declining power*'. Het gevaarlijke gedrag dat de Verenigde Staten momenteel aan de dag legt, kan niet verhelen dat ze haar wereldwijde hegemonie aan het verliezen is. Amerika is niet langer in staat om haar spelregels aan de rest van de wereld op te leggen. Tekenend daarvoor is het groeiend verzet tegen haar indifferentie. De niet te overziene gevolgen van de handelingen van haviken zullen de hegemonie van Amerika eerder ondermijnen dan versterken, aldus Wallerstein.

Craig Calhoun hekelde de sociologische blindheid van de Amerikaanse regering als het om machtsvragen gaat. Neem het machtsbegrip van Max Weber: het vermogen van een individu of collectief om de eigen wil ook tegen de weerstand van anderen door te drukken. In de wereldsamenleving is het ten ene male onmogelijk om alleen met militaire middelen de wil door te drukken, zoals de haviken in Washington denken te kunnen doen. De regering Bush onderschat volgens Calhoun de macht van de media. De sociologie leert dat de mediamacht tegenwoordig te gefragmenteerd is om de wil tegen de weerstand van anderen een twee drie door te kunnen drukken. Van de Nederlandse sociologen was niet Abram de Swaan maar Pim Fortuyn de meest gehoorde naam in Brisbane. Natuurlijk werd Fortuyn niet als socioloog aangehaald, maar als icoon van het oprukkend populisme. Neil J.

Smelser ziet daarin een gevaar voor de democratie. Hij bespeurt in het Westen bij een deel van de politieke en economische elite een koerswijziging. Haar neoliberal internationalisme heeft plaats gemaakt voor een gehalveerd internationalisme. Ze paart een economisch internationalisme aan een politiek nationalisme. Burgers probeert men aan de politieke gemeenschap te binden door het nationalisme nieuw leven in te blazen en van de 'clash of cultures' en de veiligheid op straat de centrale issues te maken. De politieke en economische elite leidt op die manier de aandacht af van zaken die er werkelijk toe doen: armoede en milieuvervuiling. Men schaaft de democratie wanneer men het hier niet over heeft, omdat ze het lot van burgers veel meer beïnvloeden dan de vermeende 'clash of cultures' en het opgeklopte veiligheidsvraagstuk.

Smelser heeft de vinger goed aan de sociologische pols, want in diverse sessies werden allerlei kwesties rondom de groeiende kloof tussen arm en rijk en de aantasting van het milieu aan de orde gesteld. Aangezien deze problemen tegelijkertijd op een lokaal, nationaal en transnationaal niveau moeten worden aangepakt, is het begrijpelijk dat *multilevel governance* in de huidige sociologie een veel gehoord modewoord is. Sociologen vragen zich af wat daar de sociale voorwaarden voor zijn. Hun nieuw engagement heeft tot tal van nieuwe clubjes geleid, zoals 'Sociologists Without Borders' (www.socpolsf.com). Deze club presenteert zich zo: 'We wish to employ our professional capabilities in helping countries or groups lacking resources to measure and evaluate their circumstances. We want to help clarify situations of dependence and or oppression, making our contribution to the globalization of human rights.'

Lokale repercuessies

Hoewel ik denk dat het engagement van sociologen de laatste jaren weer is toegenomen, mag niet de indruk ontstaan dat in Brisbane alleen maar sociologen rondliepen die als intellectueel niets liever wilden dan de sprong van 'is' naar 'ought' te maken. Het merendeel van de sociologen hield het bij het beschrijven, interpreteren en verklaren van allerlei sociale fenomenen. Interessant is om te zien hoe daarbij het klassieke vraagstuk van de relatie tussen micro en macro opnieuw ingevuld wordt. Terwijl vroeger het beschrijven en verklaren van de specifieke relatie tussen het gezin en de samenleving als typisch voorbeeld van onderzoek naar de micro-macroverhouding werd gezien, is dat nu de relatie tussen de nationale staat en de mondiale samenleving. Ook al gebruikt men ter aanduiding van deze relatie de termen 'local' en 'global', de aloude problemen die verbonden zijn met de micro-macroverhouding keren in een nieuw jasje terug. Hoe ziet de relatie tussen wat op lokaal niveau en transnationaal niveau gebeurt er precies uit? Welke theorieën zijn het beste in staat om deze relatie te verhelderen? Is de systeemtheorie daartoe beter in staat dan de figuratiesociologie?

Als het niet al eerder is gebeurd, dan heeft zich de sociologie in Brisbane geëmancipeerd van een sociologie die gefixeerd is op 'nationally bounded societies'. Heel veel papers gingen immers over de lokale repercuessies van de globalisering. Vooral de wijze waarop mensen op lokaal

niveau weerstand bieden tegen de negatieve gevolgen van de economische globalisering werd onder de aandacht gebracht. Zo beschreef Shalini Randeria de manier waarop Indiase boeren via het recht de intellectuele eigendomsrechten van hun producten proberen te beschermen tegen mondiaal opererende 'food companies' (cf. www.poptel.org.uk/panap/caravan.htm), schetste Hans-Jürgen Puhle hoe ATTAC tegelijkertijd op een transnationaal als lokaal niveau tegen het neoliberalisme strijdt (cf. www.attac.org) en analyseerden Margaret Levi en Gillian Murphy hoe zeer uiteenlopende ngo's hun gemeenschappelijke strijd tegen de directieven van de WTO coördineren (cf. www.wtohistory.org).

In een van de mooiste verhalen die ik heb gehoord, vestigde Karin Knorr Cetina de aandacht op het vraagstuk van de wereldwijde verspreiding van kennis. Welke in- en uitsluitingsmechanismen zorgen ervoor dat bepaalde kennis niet overal voorhanden is? Knorr Cetina staat vooral stil bij het feit dat universiteiten als producenten van specialistische kennis hun monopoliepositie verloren hebben. Volgens haar is er sprake van 'a proliferation of specialist knowledge outside academia'. Grote banken, bedrijven en instellingen hebben inmiddels hun eigen onderzoeksafdelingen en hun eigen congressen. Zij zien universiteiten eerder als hofleveranciers van personeel dan van kennis. Onmiddellijk vroeg ik me af wat de door Knorr Cetina geschetste ontwikkeling voor de sociologie betekent. Leiden universiteiten studenten op om als socioloog alleen nog bij instellingen als het SCP of het Verwey Jonker Instituut te werken? Of is er ook binnen de eigen gelederen een toekomst voor sociologisch onderzoek?

Hollandse Nieuwe

Van de Nederlandse delegatie die in Brisbane was, zijn me alleen drie vrouwen en een man opgevallen. De rest die ik hoorde en zag was ronduit saai. Wie kon mij wel bekoren? En wat zeiden ze?

Wie aan de Nederlandse universiteit door de intellectuele apparatsjiks wordt gemarginaliseerd, kan tijdens een wereldsociologencongres alsnog de erkenning krijgen die hij of zij verdient. Dat geldt met name voor Kathy Davis (Universiteit Utrecht) die met haar verhaal 'Biography as Critical Methodology' veel bijval oogstte. Zij liet zien dat het huidige onderzoek naar levensverhalen voortbouwt op het onderzoek dat de Chicago School in het begin van de vorige eeuw naar 'nuts, sluts and perverts' verrichtte. Ze wist met veel overtuigingskracht duidelijk te maken dat degene die biografieën van 'outsiders' onderzoekt, in staat moet zijn om de uitbuities- en machtsverhoudingen in de samenleving bloot te leggen.

Baukje Prins (Rijksuniversiteit Groningen) presenteerde 'work in progress' dat me deed denken aan het werk van Georg Simmel. Net als Simmel slaagt Prins erin om een subtiel verband te leggen tussen concrete sociale verschijnselen en abstracte theorieën, zij het dat zij het niet heeft over een maaltijd of een brief, maar over een foto. Het vertrekpunt van haar onderzoek is een klassenfoto met Friese en Molukse kinderen. Vanwege het hoge aandeel Molukkers in de klas zouden we tegenwoordig van een zwarte school spreken. Geïnteresseerd in wat zij de 'intersectionality of gender, class and religion' noemt, heeft ze

al degenen die op de foto staan uitvoerig geïnterviewd. Hoe zien zij hun levensloop? Wat betekent de komaf voor hun identiteit? Moeten de theorieën op grond waarvan sociologen naar zo'n klas kijken vanwege de uitkomsten van het empirisch onderzoek worden bijgesteld?

Verheven realisten

Karen Vintges hield een verhaal dat nauw aansluit bij de eerder geconstateerde repolitisering van de sociologie. Nu het einde van de ideologieën een feit is, is het volgens Vintges de hoogste tijd voor een nieuw soort engagement. Dit engagement zou gebaseerd moeten worden op de door Foucault ontwikkelde ethiek van 'vrijheidspraktijken voor allen'. Vintges maakt zich sterk voor wat zij een 'cross-cultural ethical universalism' noemt: *'the (re)endorsing of freedom practices for all women, throughout all cultures'*. Op basis van de ethiek van vrijheidspraktijken zouden Nederlandse vrouwen zich zonder slecht geweten kunnen inzetten voor vrouwen die in bijvoorbeeld een islamitisch land onderdrukt worden.

Van alle Nederlanders die ik in Brisbane heb zien optreden, maakte Willem Schinkel de meeste indruk op mij. Voor iemand die nog niet zo lang AIO is en voor het eerst in zijn leven naar een congres ging, legde hij veel zelfvertrouwen aan de dag. Ik heb zelden een promovendus gezien die met zoveel flair, humor en retorisch vernuft zijn publiek bespeelde. Hij presenteerde een paper over het realisme en een over geweld.

Schinkel verraste zijn gehoor met een nieuwe term: 'verheven realisme' (*elevated realism*). Hiermee duidt hij op sociologen die van zichzelf vinden dat ze een meer realistische kijk op de werkelijkheid hebben dan degenen die zij in het kamp van het 'naïef realisme' indelen. De 'verheven realist' ziet zichzelf als een soort Jezus die tegen God de Vader zegt: "Vergeef de aanhangers van het naïef realisme dat ze ziende blind zijn, want ik zal ze van hun beperkte kijk op de werkelijkheid verlossen. Schinkel toont overtuigend aan dat Bourdieu en Latour zich schuldig maken aan een 'verheven realisme'. De ironie wil dat Schinkel zelf ook een 'verheven realist' is. In het paper over geweld heeft hij de pretentie een realistischer beeld van geweld te geven dan zijn collega's. Zijns inziens zijn sociologen eenzijdig gefixeerd op de externe oorzaken van een gewelddadige handeling van actoren en blind voor de handeling zelf. De intrinsieke waarde die geweld voor een actor heeft, zijn *'will to power'* wordt door sociologen veronachtzaamd. Deze leemte probeert hij in zijn proefschrift op te lossen.

Willem Schinkel is ongetwijfeld een van de grootste talen van de Nederlandse sociologie. De verve en voortvarendheid waarmee hij in Brisbane enkele heilige huisjes uit de sociologie sloopte, maakt erg nieuwsgierig naar het nieuwe gebouw dat hij in zijn proefschrift gaat optrekken. Als ze in Rotterdam behoedzaam met zo'n talent omgaan, dan kunnen we het nieuwe gebouw in 2006 tijdens het volgende wereldsociologencongres te Durban (<http://general.rau.ac.za/sasa/>) bewonderen.

René Gabriëls is verbonden aan de Capaciteitsgroep Wijsbegeerte van de Faculteit der Cultuurwetenschappen, Universiteit Maastricht.

SISWO/Instituut voor Maatschappijwetenschappen,
Plantage Muidersgracht 4, 1018 TV Amsterdam
tel. 020 5270600, fax 020 6229430
e-mail: siswo@siswo.uva.nl
internet: <http://www.siswo.nl>

SISWO Activiteiten

10 oktober

Derde Vlaams-Nederlandse arbeidsmarktcongres 'Diversiteit in levenslopen - consequenties voor de arbeidsmarkt'
Locatie: Rotterdam.

Informatie: Dhr. E. Breed, tel. 020 5270629, e-mail: ebreed@siswo.uva.nl

25 oktober, 13.00 uur

Studiemiddag Werkgroep Stedengeschiedenis
Met de beste bedoelingen - Planning en stedenbouw in historisch perspectief
Locatie: SISWO.

De studiedag is gratis toegankelijk. Informatie: Jan van den Noort, tel. 010 4366014, e-mail: JanvdNoort@ext.eur.nl

30 oktober

Tiende SWOME-Marktdag
Locatie: VROM, Den Haag

Deelname aan de marktdag kost €25, -. Hiervoor krijgt u het marktdagboek toegezonden en koffie, thee en een eenvoudige lunch aangeboden.

Informatie: Dhr. E. Breed, tel. 020 5270629, e-mail: ebreed@siswo.uva.nl

21 november, 14.00-17.00 uur

Debat 'De gebruiker centraal in de sociale zekerheid'
Locatie: SISWO

Hoewel de benamingen verschillen, variërend van persoonsgebonden budgetten, vouchers, rugzakjes, probeerbonnen en strippenkaarten tot lump sum financiering, wil de overheid op een aantal terreinen (gezondheidszorg, onderwijs, sociale zekerheid, welzijnsbeleid) een andere regie gaan voeren. Minder bureaucratie, minder directe aan(bod)sturing, meer vraagsturing en meer controle op kwaliteit moet de publieke dienstverlening verbeteren. De gebruiker moet meer het heft in eigen handen kunnen nemen. Kees Goudswaard (Universiteit Leiden), mede-auteur van Anders gaan denken over sociale zekerheid, Michiel van Hasselt (Werkgroep onderzoek Vereniging Basisinkomen), auteur van Een burgerperspectief op sociale zekerheid, en co-referenten Paul de Beer (WRR) en Loek Groot (SISWO) zullen zich op deze discussiemiddag over deze thematiek buigen. Voor aanmelding en informatie: Loek Groot, tel. 020-5270667, e-mail Lgroot@siswo.uva.nl. Verdere informatie: <http://www.siswo.nl>

13 december, 10.00-18.00 uur

WESWA/TVA-Congres 2002

Balanceren tussen maakbaarheid en marktwerking - De roep om transformatie van het Nederlandse (polder)model
Locatie: CASA 400, Amsterdam.

In Facta 2002-3 is een artikel van Otto Nuys, Gerommel in de paarse polder, over het thema van het congres opgenomen.

Informatie: Drs. Otto Nuys (secretaris WESWA), tel 020 5270621, e-mail: nuys@siswo.uva.nl. De toegangsprijs ligt rond de €135, - (onder voorbehoud) incl. de voorgenomen congrespublicatie.

HEINSBROEK VERSUS HOUELLEBECQ

Willem Trommel

Als tegenwoordig de boeken van de Fansman Michel Houellebecq ter sprake komen, dan gaat het al snel over diens vermeende racisme, seksisme, of ander hem toegeschreven isme van bedenkelijk allooi. Jammer is dat, want deze auteur verdient beter. In de eerste plaats omdat hij mooi werk maakt. Wie beweert dat er in de romankunst niets spannends meer te beleven valt, heeft Houellebecqs debuut uit 1994 - *De wereld als markt en strijd* - per ongeluk gemist.

Maar er is nog een tweede reden om Houellebecq serieus te nemen: de man heeft werkelijk iets te melden. Zijn boeken laten zich lezen als een nauwgezet onderzoek naar de gevoelsarmoede, die zich volgens de auteur van de westerse wereld meester heeft gemaakt. In zijn laatste werk - *Platform: midden in de wereld* - windt hij er geen doekjes om. Aan de orde is niets minder dan 'de teloorgang van de seksualiteit in het Westen', door de ikfiguur in het boek nader geduid als 'een sociologisch verschijnsel van enorme omvang'. De diagnose is navrant: het streven naar persoonlijke autonomie is nu zover voortgeschreden, dat wij westerlingen niet langer in staat zijn ons emotioneel en seksueel aan anderen te geven.

Vergelijk deze prikkelende gedachte nu eens met het gezwets over normen en waarden, dat inmiddels het publieke debat in ons land beheerst. Wat een verschil in diepgang.

Neem bijvoorbeeld het volstrekt onzinnige, maar telkens terugkerende argument dat wij, moderne burgers, onze normen en waarden zijn kwijtgeraakt. Alsof er geen andere voor in de plaats zijn gekomen. Er wordt maar wat geroepen, obligeert en ondoordacht. Prietpraat over respect en fatsoen. Zelfs geen *poging* om tot een probleemanalyse te komen. Nee, dan Houellebecq, die precies de juiste vraag weet te stellen. Namelijk: wat is het eigenlijk dat mensen in een radicaal geïndividualiseerde samenleving nog met elkaar verbindt of zou kunnen verbinden?

Zijn antwoord: weinig tot niets. Alles wat riekt naar menselijkheid wordt aan de wetten van de markteconomie onderworpen. Aandacht, dienstbetoon, vriendschap, seks: we kunnen het alleen nog maar opbrengen als er een vergoeding

tegenover staat. Let wel, niet eens omdat we zo smachten naar rijkdom. Het punt is dat we het simpelweg niet meer kunnen. Zakelijke relaties kunnen we aan, persoonlijke en emotionele banden zijn onverdraaglijk geworden, want een inbreuk op onze zelfstandigheid. Persoonlijke autonomie is - met dank aan de jaren zestig generatie - een zo belangrijke waarde geworden, dat de angst voor binding en afhankelijkheid inmiddels is uitgegroeid tot wezenskenmerk van de westerse cultuur. We wilden vrijheid, we kregen de ontredde van het geïsoleerde ik, aldus Houellebecq.

De auteur zet zijn analyse in *Platform* kracht bij door een even hilarisch als boosaardig plot te construeren. De ikfiguur doorziet de ernst van de situatie en bedenkt een fantastische uitweg: grootschalige investeringen in de markt voor sekstoerisme. Zo immers kunnen wij, die rijk maar emotioneel uitgeput zijn, nieuwe krachten opdoen, terwijl zij, straatarm maar nog zo liefdevol, een kans krijgen zich economisch te ontwikkelen. Naar het zich laat aanzien, een klassieke win-win situatie.

Uiteraard is dit cynisme niet besteed aan de war-rige geesten die in het actuele normen- en waardendebat het hoogste woord voeren. Als ze al van Houellebecq hebben gehoord - lezen is oude politiek - spreken ze er schande van: weer zo'n voorbeeld van zedenbederf. De spiegel die hen wordt voorgehouden, ze zien hem niet. Triest dieptepunt in

dit verband is toch wel minister Heinsbroek, die onbekommerd zijn marktconforme Arcadepraatjes afdraait en maar niet begrijpt dat juist die houding deel uitmaakt van de morele leegte die hij zegt te willen bestrijden.

De ikfiguur in *Platform* heeft op zijn nachtkastje de klassieke geschriften liggen van een der grondleggers van de sociologie, August Comte. Hij weet ook wel dat dit werk hem geen definitieve antwoorden zal verschaffen, maar het helpt hem in ieder geval de geest te scherpen en passende vragen te stellen over de paradoxen van het moderne leven. Akkoord, Comte is wellicht wat te hoog gegrepen voor de heer Heinsbroek. Maar de sociologische fictie van Houellebecq, iedere avond een klein stukje, vlak voor het slapen gaan, dat moet toch kunnen lukken.

Benoemingen

KUN - Prof. dr. Cilia Witteman, hoogleraar Psychodiagnostiek, in het bijzonder de diagnostische besluitvorming. Het betreft een Van der Leeuweleerstoel, die deel uitmaakt van de Faculteit der Sociale Wetenschappen. Van der Leeuweleerstoelen moeten een betere in- en doorstroom van jonge wetenschappers mogelijk maken. Prof. dr. J.A.M. (Jan) Bransen, hoogleraar Filosofie en Geschiedenis van opvoeding, vorming en onderwijs, Faculteit der Sociale Wetenschappen.

UvA - Dr. T. ter Bogt, bijzonder hoogleraar Popmuziek. Dr. T.D. Gill, hoogleraar Militair recht, Faculteit der Rechtsgeleerdheid. Dr. C.H. Mulder, hoogleraar Demografie en ruimte, Faculteit der Maatschappij- en Gedragswetenschappen.

UvT - Dr. Pierre Larouche, hoogleraar Mededingingsrecht bij het departement Europees en Internationaal Publiekrecht van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid. Dr. Johan K.L. Denollet, hoogleraar Medische psychologie, Faculteit der Sociale Wetenschappen.

Universiteit Wageningen - Dr. C. de Hoog, 0.0 hoogleraar gezinssociologie en Gezinsbeleid, vanwege de Nederlandse Gezinsraad.

VU - Dr. W.P.M.S. Spooren, hoogleraar Taal en Communicatie, Faculteit der Letteren. De nieuw ingestelde leerstoelgroep Taal & Communicatie richt zich in zijn onderzoek en onderwijs op de rol die taalkundige inzichten spelen in het optimaliseren van teksten en gesprekken.

In memoriam Prof. dr. G.A. Kooy

Op 31 juli is Gerrit Kooy, emeritus hoogleraar gezinssociologie aan de Universiteit Wageningen, op 76-jarige leeftijd overleden. Gerrit Kooy was een veelzijdig man. Als een van de eersten in ons land stelde hij in zijn proefschrift (1957) *Het veranderende gezin in*

Nederland de gezinssociologie centraal. Hierdoor kan hij worden beschouwd als een van de *founding fathers* van dit specialisme in Nederland. Hij was een inspirerend docent die zijn Wageningse studenten en studentes wist te boeien met doorwrochte beschouwingen over huwelijk, gezin en seksualiteit. Hij was ook een begaafd en origineel onderzoeker. Zijn vele publicaties hebben ertoe bijgedragen dat de Nederlandse beoefening van de gezinssociologie niet alleen in eigen land, maar ook in internationaal opzicht aanzien heeft verworven. Zijn wetenschappelijke belangstelling beperkte zich niet tot zijn vakgebied. Kooy was van vele markten thuis. Hij schreef over demografische en huishoudkundige onderwerpen. Hij hield zich, vooral in het begin van zijn loopbaan, bezig met de agrarische sociologie. Hij publiceerde over het familierecht en, na een verblijf in Zuid-Afrika, over het boerenleven in Zuidoost-Transvaal. Hij verwierf in brede kring faam met zijn boek over de NSB, *Het echec van een volkse beweging* (1964). Daarnaast nam

Gerrit Kooy in de media deel aan discussies over uiteenlopende onderwerpen zoals de positie van de vrouw, de ontwikkeling van de echtscheiding, maar ook over de waardevrijheid van de wetenschap.

Groot was de invloed van Gerrit Kooy op zijn promovendi. Hij was een ouderwetse professor die door zijn eruditie en innemende persoonlijkheid de kwaliteit van een dissertatie aanzienlijk wist te verhogen. Ik herinner me nog zijn commentaar op het eerste hoofdstuk van mijn proefschrift. Hij vond het een voortreffelijk stuk, maar stelde wel voor enkele wijzigingen aan te brengen. Het kwam erop neer dat het gehele hoofdstuk herschreven moest worden, maar de promovendus bleef in zijn waarde en veranderde de opzet zonder morren.

Kooy was ook een wijs en humorvol bestuurder. Hij begroette in 1971 de nieuwe universitaire democratie met de woorden dat hierdoor slechts de oligarchie vergroot werd. Hij verzette zich niet tegen de inbreng van de linkse studenten en aanvaardde het voorzitterschap van de gedemocratiseerde vakgroep blijmoedig. Hij was actief als plaatsvervangend voorzitter van de Staatscommissie Bevolkingsvraagstuk, initiatiefnemer van het eerste longitudinale gezinsonderzoek in Nederland (zijn geboortestreek Arkel en Kedichem) en van de censusmonografieën. Ook was hij voorzitter van het Nederlands Interuniversitair Demografisch Instituut en stond hij aan de wieg gestaan van de kwaliteitsbeoordeling door de VSNU. In 1980 werd Kooy door zijn vele verdiensten onderscheiden met het ridderschap in de Orde van de Nederlandse Leeuw. Kooy bleef een bescheiden man. Het gerucht gaat dat hij de versierselen alleen heeft gedragen op de dag van ontvangst. Ook ging hij nimmer prat op zijn verzetsverleden, maar zijn vrienden uit die periode waren wel vrienden voor het leven.

Kooy heeft in 1995 afscheid genomen van het universitaire bestaan. De teleurstelling was groot dat de toenmalige bestuurders zijn leerstoel niet te continueren. Gerrit Kooy bleef publiceren en er was meer tijd om zich bezig te houden met zijn gezin en familie en met zijn grote liefhebberij: het fokken van kippen, waarmee hij vele prijzen won, en wat hij noemde het houden van vee en het planten van bomen. De afgelopen jaren waren niet gemakkelijk. Hij aanvaardde zijn ziekte waardig en bleef zijn humor behouden.

Prof. dr. Kees de Hoog

Weg met de jaren-zeventigreflex

Wie durft nieuwe vragen te stellen?

Martijn Wit

‘Waar blijven de intellectuelen?’ Dat vroeg een aantal schrijvers en journalisten zich halverwege 1999 in de openbaarheid af. Nederland was voor het eerst sinds vijftig jaar weer in oorlog. ‘Onze jongens’ gooiden bommen af boven Kosovo, maar de Nederlandse ‘intellectuelen’ hielden zich opvallend stil, zo riep men verontwaardigd. Maar is het inderdaad niet juist de taak van de sociale wetenschapper – als we ons daar even toe beperken – om buiten de maalstroom van ‘de waan van de dag’, de massaverontwaardiging, de schokkende mediabeelden en ‘de stem van het volk’ te treden, en van een gepaste afstand de wereld te analyseren? In het universiteitsblad *Folia* deed Arjen Fortuin een oproep aan de sociale wetenschappers van de Universiteit van Amsterdam om zich over het wereldgebeuren uit te laten. ‘De academici zijn er voor de gerede twijfel en de juiste vragen als de wereld onoverzichtelijk wordt’, aldus Fortuin.

Aan die oproep werd gehoor gegeven met een inderhaast georganiseerd ‘universitair debat’, zoals het aangekondigd werd. Alle panelleden waren tegen de bombardementen op Kosovo: een eensgezindheid die een debat doorgaans niet ten goede komt. De felste tegenstander was de Griekse taalfilosofe Anastasia Giannakidou, die op geen enkele wijze gevoelig bleek voor feiten of argumentatie, maar zuiver intuïtief, interpretatief, ja zeg maar gerust ‘meta-hermeneutisch’ haar ‘narratie’ de zaal in slingerde. Kort gezegd kwam het betoog hierop neer: de NAVO was een imperialistische agressor, die uit was op de vernietiging

van Servië en de Serviërs. De doelwitten van de NAVO waren als volgt: ‘historical and cultural sites; civilian infrastructure (hospitals, houses, kindergartens, power-plants); civilians’ (geciteerd van de hand-out). In het met veel vertoon aangekondigde ‘universitaire debat’ was geen plaats voor ‘gerede twijfel en de juiste vragen’. Het werd een genante schreeuwboel over ‘de imperialistische agressor die onschuldige burgers bombardeert’.

Loopgraven

Nu de oorlog tegen het terrorisme alweer geruime tijd aan de gang is, speelt opnieuw de vraag: wat is de taak van de sociale wetenschapper? Moet hij zich engageren of juist op een afstand blijven en analyseren? In samenwerking met Azië Studies van de Universiteit van Amsterdam hield De Balie in september een reeks debatten onder de noemer ‘De Nieuwe Loopgraven’. Het werd aangekondigd als een poging tot het nuanceren van bekende clichés (‘mannen met lange baarden moeten het land uit’, ‘Amerikanen zijn kapitalistische heethoofden’) en het overbruggen van simplistische tegenstellingen (‘je bent voor de vrijheid of voor terrorisme’, ‘je bent tegen geweld en dus tegen Amerika’). Het zou, kortom, een programma worden ‘voor wie zich in de nieuwe loopgraven niet wil neerleggen’. Het eerste debat vond plaats tussen de socioloog Jan Breman, de antropoloog Kristoffel Lieten en de historicus Touraj Atabaki, onder leiding van de politicoloog Paul Aarts. Helaas waren de heren het roerend met elkaar eens, en

De strijd tegen het terrorisme roept felle discussie op in de wetenschappelijke wereld. En die wordt niet altijd met even veel distantie gevoerd. Het is een oud liedje, want al aan de eerste politiek-sociale faculteit bestond een frictie tussen politieke betrokkenheid en wetenschappelijke belangeloosheid. Volgens Martijn Wit is het mooi geweest: sociale wetenschappers, ga van de barricades af, de studeerkamer in.

de algemene sfeer van het debat was wederom die van 'de imperialistische agressor die onschuldige burgers bombardeert'.

Het lijkt alsof op zo'n moment een soort 'jaren-zeventig-reflex' optreedt, die niet voortkomt uit een rationele overweging, maar uit een diepgewortelde overtuiging. Nieuwe ontwikkelingen in de wereld worden niet benaderd met nieuwe vragen, maar met pasklare antwoorden. Ik zal dit toelichten aan de hand van twee voorbeelden uit het debat. Jan Breman noemde de westerse beeldvorming over Osama bin Laden een typisch voorbeeld van 'oriëntalisme'. Dit is een term uit de jaren zeventig met ongeveer dezelfde beladenheid als 'etnocentrisme' of 'imperialisme'. Dit zijn handige termen in een debat: een 'oriëntalist' heeft immers bij voorbaat al een beperkte visie en die kan men dus eigenlijk niet serieus nemen. Maar de beschuldiging van oriëntalisme is hier volslagen ridicuul: Bin Laden laat zich door zijn eigen cameraman in traditioneel gewaad met lange baard en tulband voor een grot filmen en doordrenkt zijn toespraak met koranische metaforen en wijsheden. Hij presenteert zichzelf aldus als een mythische held, of misschien zelfs heilige, waardoor hij zich bij velen mateloos populair heeft gemaakt. Maar voor het 'Westen' heet deze mythevorming opeens 'oriëntalisme'.

Volgevreten

Het tweede voorbeeld van de 'jaren-zeventigreflex' komt van Kristoffel Lieten, en is de goeie ouwe complottheorie:

kapitalisten en wereldleiders met dikke sigaren en hoge hoeden en volgevreten buiken gooien het op een akkoordje inzake de wereldheerschappij. 'We weten niets', zo hield Lieten zijn publiek voor. 'We hebben geen idee van wat het Amerikaanse leger en de inlichtingendiensten allemaal uitspoken.' Hiermee suggereert hij dat het dan ook wel niet veel goeds zal zijn. Ook 'de media' maken deel uit van het complot: ze plegen zelfcensuur, ze willen geen verslag doen van de gruwelijkheden die de Amerikanen in Afghanistan hebben aangericht. Als voorbeeld noemde hij de aanslag op een bruiloft waarbij meer dan vijftig doden vielen, maar waar 'de media' nauwelijks aandacht aan zouden hebben besteed. Maar hoe wist hij er dan van? De aanslag had op alle voorpagina's gestaan, en een paar weken eerder was er nog een uitgebreide documentaire op televisie over te zien geweest, gefilmd op de plaats des onheils, met gewonden en nabestaanden die de gruwelen tot in detail beschreven. (Dit ongetwijfeld in tegenstelling tot andere gruwelijke gebeurtenissen waar we géén weet van hebben, simpelweg omdat niet in elk Afghaans dorp een journalist zit en omdat de communicatie niet overal even soepel verloopt.)

Het gaat hier niet om dit debat en deze argumenten. Het zijn slechts voorbeelden ter verheldering van de vraag hoe het komt dat zoveel sociale wetenschappers, als het om hedendaagse politieke kwesties gaat, zonder enig spoor van twijfel vervallen in het oude vertrouwde jaren-zeventigjargon. Waarom worden er geen nieuwe vragen gesteld maar oude antwoorden gegeven? Om dit te begrijpen

Wie met termen als marionet en klassenvijand is opgevoed, komt er moeilijk vanaf

moeten we kijken naar de opkomst en bloei van de sociale wetenschappen in Nederland in het algemeen, en die in Amsterdam in het bijzonder.

Hoewel de sociale wetenschappen hun oorsprong vinden in de negentiende eeuw, met als belangrijkste grondleggers Durkheim en Marx, ontwikkelden ze zich in Nederland pas halverwege de twintigste eeuw tot een academisch vakgebied. Na de oorlog werd hiervoor aan de Gemeente Universiteit te Amsterdam voor het eerst in Nederland een aparte faculteit opgericht: de politiek-sociale faculteit, ook wel bekend als de 'zevende faculteit'. Hierbij diende zich een probleem aan: aan de ene kant was er de overweging dat de naïeve Nederlandse intelligentsia in politiek opzicht 'opgevoed' moest worden, maar aan de andere kant diende 'de politiek' zuiver wetenschappelijk en belangeloos bestudeerd te worden. Het bleek lastig om deze normatieve en objectieve oogmerken gescheiden te houden. Met de oprichting van 'de zevende' hadden de kersverse sociale wetenschappers hun gepaste afstand tot 'de maatschappij' doorbroken. In zijn voorwoord bij de jubileumbundel *In de Zevende* schrijft de historicus Piet de Rooy dat dit voor veel academici zo ongeveer gelijk stond aan verraad. De Rooy: 'In rustige eenzaamheid diende men zich aan de wetenschap te wijden: de kern van het intellectuele bestaan lag nu juist in het bewaren van distantie ten opzichte van "de maatschappij"'

Onwetenschappelijk

Dat de zorgen van deze academici terecht waren bleek uit de grote rol die de leer van Duitse filosoof Karl Marx speelde in de sociale wetenschappen in het algemeen, en in het bijzonder die van de 'rode universiteit' van Amsterdam. Er waren namelijk een aantal minpuntjes aan deze leer. Ten eerste was ze volledig onwetenschappelijk. De eigen claim dat de leer 'wetenschappelijk bewezen' zou zijn toont dat eigenlijk zelf al aan: in de wetenschap gaat het immers niet om bewijs maar om falsificatie. Een theorie die zich, zoals het marxisme, niet laat toetsen, is wetenschappelijk onzinnig. Het tweede minpunt was Marx' beroemde stelling dat de wereld niet zozeer geïnterpreteerd moest worden (zoals de filosofen vóór hem deden), maar dat de wereld veranderd moest worden. Dit is de stap van wetenschap naar politiek, van studeerkamer naar barricade, van vragen naar antwoorden. En uiteindelijk betekent dit dat wie de wereld veranderen wil, het zoeken naar waarheid maar beter kan opgeven. Het derde minpunt is de grote agressiviteit van de leer. Haar wetenschappelijk jargon bestaat grotendeels uit termen als

'marionetten', 'lakeien', 'lasteraars', 'egoïsten', 'imperialisten', 'klassenvijanden', 'uitbuitende kapitalisten' en niet te vergeten 'het monopolistische grootkapitaal'. Wie hiermee is opgevoed, komt er moeilijk weer vanaf. Vandaar dat we in De Balie weer ouderwets konden genieten van termen als 'marionettenregime', 'kleptocratisch kapitalisme', 'neokolonialisme' en 'het Amerikaanse imperialisme'. En vandaar waarschijnlijk ook de neiging om het huidige wereldgebeuren in de oude vertrouwde termen te beoordelen.

Dit probleem speelde bij de opkomst van de sociale wetenschappen in de jaren veertig, maar nog meer bij de grote bloei die de sociale wetenschappen een generatie later doormaakten, in de roerige jaren zeventig. De eerste generatie sociale wetenschappers had weliswaar de stap van wetenschap naar politiek gewaagd, maar was allengs weer teruggekeerd naar de academische ivoren toren. Dit tot groot ongenoegen van de nieuwe lichting sociale wetenschappers, die met Marx, Mao en Marcuse in de hand de wetenschap weer politiek wilde maken. Jan Breman behoort tot de eerste, ietwat bedaagde generatie; Kristoffel Lieten tot de tweede, veel fellere generatie. Ze komen overeen in hun weigering om in een nieuwe situatie nieuwe vragen te stellen, maar te volstaan met oude antwoorden. Aan het eind van het debat werd aan Lieten gevraagd wat nu eigenlijk zijn oplossing was, waarop hij verzuchtte: 'Ik zou willen dat we dertig jaar terug in de tijd konden gaan, toen de wereld nog niet geheel door de markt werd geregeerd.'

Scheldwoorden

Maar Lieten hoeft niet te wanhopen, want intussen is er een derde, nóg fellere generatie aangetreden. Die heeft niets geleerd van de fouten van de vorige generaties, maar zet die fouten juist in extremere mate voort. Tot deze generatie behoort bijvoorbeeld bovengenoemde Anastasia Giannakidou. Wederom wordt het streven naar objectieve wetenschapsbeoefening verworpen ten gunste van het politieke engagement. Sterker nog: de mogelijkheid van objectieve wetenschap als zodanig wordt ontkend. Wetenschap is politiek. Wederom is het zaak de wereld te veranderen in plaats van te verklaren. Er is geen waarheid, er is alleen maar strijd. Marx, Mao en Marcuse hebben plaatsgemaakt voor Foucault, Derrida en Lyotard, maar het begrippenkader is ongewijzigd gebleven. De nieuwe generatie vecht wederom tegen het 'imperialisme', 'etnocentrisme' en 'oriëntalisme', eventueel aangevuld met scheldwoorden als 'objectivisme', 'positivisme' en 'essentialisme'. En een wereld die er ontegenzeggelijk anders uitziet dan vijftig of vijftien jaar geleden, wordt wederom benaderd met oude antwoorden in plaats van nieuwe vragen.

Martijn Wit is politicoloog en redacteur van *Facta*

Een tijd op straat

Een volgstudie naar (ex-)daklozen in Utrecht (1993-2000)

Lia van Doorn

Utrecht : Nizw, 2002. - 425 p. - ISBN 90 5050 870 7, €27,00

Het is maar goed dat sommige mensen de ruimte krijgen of verwerven om meer dan vier jaar aan hun proefschrift te werken, want anders zou dit prachtige boek van Lia van Doorn er nooit zijn gekomen. Dit boek berust immers grotendeels op een etnografisch onderzoek waarvoor gedurende zeven jaar (tussen 1993 en 2000) de levenswandel van 64 personen is gevolgd die in het begin van deze periode dakloos waren. Op een vernuftige wijze weet Van Doorn twee theoretische perspectieven op daklozen met elkaar te verbinden. Volgens het ene perspectief vormen persoonlijke tekortkomingen van individuen de oorzaak van dakloosheid. En volgens het andere perspectief moet de oorzaak gezocht worden in de invloed van allerlei maatschappelijke factoren. De met veel gevoel voor subtiele verschillen opgetekende verhalen over de levensloop van daklozen laten zien dat het theoretische model van Van Doorn beide perspectieven vruchtbaar integreert.

Figuraties en verklaringen

Stijlgebonden schoolvorming in de Nederlandse sociologie na 1968

Carla van El

Amsterdam : Aksant, 2002. - 234 p. - ISBN 90 5260 010 4, €20,00

De wereld van de sociologie is net zo wonderlijk als haar object van onderzoek. Voor Carla van El was dat een reden om twee scholen in de Nederlandse sociologie onder de loep te nemen: de Figuratiesociologie uit Amsterdam en de Verklarende Sociologie uit Utrecht, Groningen en Nijmegen. Zij onderzoekt de intellectuele rivaliteit tussen beide scholen door te focussen op hun stijl van sociologiebeoefening. Daardoor weet ze een link te leggen tussen het theoretisch en methodologische instrumentarium van beide onderzoeksscholen en hun opvattingen

over de praktische rol van sociologen. Het resultaat is een mooi boek over een belangrijk deel van de Nederlandse sociologie uit de jaren zeventig, tachtig en negentig.

De gefragmenteerde stad

Jack Burgers

Amsterdam : Boom, 2002. - 48 p. - ISBN 90 5352 760 5, €9,90

Grote steden zijn plaatsen van vermaak en ellende. Stadssociologen die zich hierover ontfermen, gaan (impliciet) ervan uit dat de stad een eenheid vormt. Jack Burgers kritiseert deze vooronderstelling. Hij geeft goede argumenten om te spreken van een gefragmenteerde stad. Zo wijst hij erop dat de tijdruimtelijke patronen van mensen steeds meer gedifferentieerd zijn, waardoor het vrijwel onmogelijk is om een stad als een samenhangende eenheid te zien. Omdat de stad eigenlijk niet bestaat, is het volgens Burgers beter om te praten in termen van verstedelijking: de verdichting en vervlechting van categorieën mensen en sociale activiteiten in de geografische ruimte.

Het surplus van illegaliteit

Gijs van Oenen

Amsterdam : De Balie, 2002. - 119 p. - ISBN 90 6617 273 8, €8,85

In tijden waarin het CDA met het zoveelste tot mislukken gedoemde ethisch reveil komt, is het lezen van dit uitdagende essay van Gijs van Oenen verkwikkend. Na de rampen in Enschede en Volendam hielden vrijwel alle politici een pleidooi voor een stringent veiligheidsbeleid dat stoelt op rechtshandhaving en het einde van de gedoogcultuur. Ze vonden dat illegale activiteiten eindelijk eens opgespoord, vervolgd en berecht moesten worden. Van Oenen stelt de vraag of de scherpe tegenstelling tussen legaliteit (binding aan de rechtsorde) en illegaliteit (onderminning van de rechtsorde) waar politici van uitgaan, wel deugt. Levert illegaliteit niet een waardevolle bijdrage aan de instandhouding van de rechtsorde? Zijn mensen niet in de ban van datgene wat zij zo krampachtig verbannen?

Een buurt in beweging

Talen en culturen in het Utrechtse Lombok en Transvaal

Hans Bennis, Guus Extra, Pieter Muysken, Jacomine Nortier (red.)

Amsterdam : Aksant, 2002. - 373 p. - ISBN 90 5260 015 5, €22,65

Intellectuelen die het voortdurend over de illusie van de multiculturele samenleving hebben, zouden deze lezenswaardige etnografische studie van de Utrechtse wijk Lombok moeten lezen. In Lombok is de multiculturele samenleving geenszins een illusie. Diverse groepen allochtonen en autochtonen leven er in goede verstandhouding met elkaar. Een multicultiwijk met een dergelijke sfeer roept de vraag op welke aspecten van de taal en cultuur allochtone én autochtone bewoners van elkaar overnemen, en welke juist niet. Het antwoord levert een rijk geschakeerd beeld van de Utrechtse wijk op.

De alchemie van de samenleving

Over onbedoelde gevolgen van menselijk handelen

Godfried Engbersen

Amsterdam : Boom, 2002. - 54 p. - ISBN: 90 5352 761 3, €9,90

Hoe komt het nieuwe in de wereld? Het antwoord dat Rushdie op deze vraag geeft, luidt: 'door de mengelmoes, allegaartje, een beetje van dit en een beetje van dat...' Net als Rushdie zijn veel sociologen, waaronder Bauman en Latour, van mening dat sociale verandering mede door een proliferatie van hybriden wordt veroorzaakt. Daarentegen betoogt Godfried Engbersen dat vernieuwingen niet het resultaat zijn 'van een toevallige menging en ontmoeting'. Zijns inziens zijn vernieuwingen padafhankelijk (d.w.z. gebonden aan bestaande regels) en het resultaat van selectieve affiniteiten tussen individu, groepen en instituties. Deze opvatting staft hij met de theorieën van Sorokin en Douglas.

Girogluren en surfspie

Jan Holvast over de verleiding van nieuwe big brother-

Marlies Eijnsink

De Amsterdamse binnenstad krijgt er binnenkort 26 camera's bij om de drugscriminaliteit te bestrijden. GroenLinks is tegen, onder meer omdat onduidelijk is of aan de privacy-wetgeving wordt voldaan. Zaken als de bewaartijd van video's en de noodzakelijkheid ervan zijn onvoldoende onderzocht. Holvasts commentaar: 'Het is makkelijk om camera's te plaatsen, maar een groot deel hangt er zonder dat aan alle voorwaarden is voldaan.

In winkels is men meestal wel zorgzaam, maar op straat is het vaak de burgemeester die, in het kader van de orde en veiligheid, bepaalt waar camera's moeten komen. Weliswaar met instemming van de gemeenteraad, maar dat wil niet zeggen dat aan alle wetten en voorwaarden is voldaan.'

Het College Bescherming Persoonsgegevens in Den Haag moet toezicht houden op dit soort zaken. Maar omdat privacy inmiddels op zoveel vlakken speelt, is het onmogelijk alles in de gaten te houden.

Een heel ander voorbeeld. Internetprovider XS4ALL spande een rechtszaak aan tegen advertentiebedrijf AB.fab. Dit reclamebedrijf verstuurde reclameberichten per

e-mail aan diegenen die niet te kennen gaven geen mail van derden te willen ontvangen. XS4ALL verloor de zaak. Terecht of niet?

Holvast: 'Het is enerzijds begrijpelijk dat Ab.fab heeft gewonnen. Anderzijds is een provider als XS4all niet opgericht om gratis spam - ongevraagde reclamemail - weg te sturen. Naast deze principiële reden is er ook een praktisch bezwaar. De gratis spam kan ten koste gaan van het reguliere transport. De servers kunnen hiermee verstopt raken, dus ik snap de bezwaren wel. Spam neemt steeds grotere vormen aan. Ik vind niet dat de rechter een goede beslissing heeft genomen. XS4ALL heeft gelijk.'

Volkstelling

Holvast is via zijn loopbaan aan de Universiteit van Amsterdam min of meer toevallig in het vak terecht gekomen. Het begon allemaal in de jaren zeventig. Hij doceerde statistiek bij de vakgroep Methoden & Technieken van de Sociale Faculteit. In 1970 werd in Nederland een volkstelling gehouden in de vorm van een soort nationale enquête. Hiervoor moest men naam, adres, geboor-

Camerabewaking, spam en smartcards. Het zijn nieuwe technologieën die een ding gemeen hebben: ze brengen onze privacy in gevaar. Bedrijven en overheidsinstellingen breken zich dan ook in toenemende mate het hoofd over privacy-bescherming. En Jan Holvast, voormalig voorzitter Comité Waakzaamheid Persoonsregistratie en sociaal-wetenschappelijk onderzoeker, adviseert ze. Acht jaar nadat hij de universiteit vaarwel zei, draait bureau Holvast & Partner op volle toeren.

den

techniek

tedatum en nog een aantal gegevens invullen. Maar het was onduidelijk waar al die gegevens voor nodig waren. Meestal zijn enquêtes op anonieme basis. Dit was aanleiding voor de oprichting van een actiecomité: het Comité Waakzaamheid Volkstelling. Holvast: 'Een van mijn studenten was medeoprichter van dit comité. Hij vroeg aan mij of zo'n volkstelling wel nodig was en of niet kon worden volstaan met steekproeven. Ik vond het belachelijk dat de enquête verplicht werd gesteld. Als je niet meewerkte, riskeerde je een geldboete of een gevangenisstraf van twee weken. Zowel vanuit wetenschappelijk als ethisch oogpunt bestudeerde ik de opzet van de volkstelling. Conclusie: het was onverantwoord de volkstelling zo aan te pakken. Twee dagen later was er een actievergadering waar ook tv-camera's bij aanwezig waren. Ik werd naar voren gehaald om uit te leggen of de volkstelling wel verantwoord was. Voordat ik het wist zat ik middenin het actiewezen en werd ik voor meerdere voorlichtingsbijeenkomsten gevraagd, tot aan de dag van de nationale volkstelling op 28 februari 1971.' Veel mensen weigerden mee te doen en het comité voorzag hen van juridisch advies. Maar dat bleek achteraf niet meer nodig. Vanwege het hoge aantal weigeraars heeft toenmalig

minister van justitie - Van Agt - een generaal pardon gegeven omdat anders het juridisch apparaat verstopt zou raken. In die tijd was de overheid bezig met allerlei andere maatregelen op het gebied van persoonsregistratie. Het comité bleef deze ontwikkeling met kritische ogen volgen en is in 1974 overgegaan in de Stichting Waakzaamheid Persoonsregistratie.

Waakzaamheid

De taak van dit comité - dat vooral uit juristen bestond - was in eerste instantie het geven van voorlichting over de gevaren van persoonsregistratie. Holvast: 'We gaven een eigen tijdschrift uit (Privacy en Registratie), dat later is omgezet in het wetenschappelijk tijdschrift Privacy en Informatie waar ik nog steeds hoofdredacteur van ben. Daarnaast hebben we stad en land afgereisd voor het geven van inleidingen, van de Vereniging van Huisvrouwen tot aan studentenverenigingen. We waren met zijn zessen en deden dat puur als hobby.' De comité-leden riepen de overheid op met goede wetgeving te komen. De overheid nam dit signaal serieus

en vroeg in 1972 een van de leden toe te treden tot een staatscommissie. Holvast: 'Het probleem was vooral de ondoorzichtigheid van de opslag van gegevens en er waren geen rechten. Je kon geen toegang krijgen tot die informatie. Nu is die wetgeving er wel.' De Stichting Waakzaamheid Persoonsregistratie heeft nog tot 1994 bestaan, maar stopte wegens geldgebrek. Toch is er wel degelijk behoefte aan meer onderzoek. Op de universiteit wordt te weinig geld beschikbaar gesteld voor onderzoek naar privacybescherming in maatschappelijke context, meent Holvast. In 1991 kwam hij als onderzoeker bij de vakgroep psychologie op de afdeling sociaal-wetenschappelijke informatica en hield zich in het bijzonder bezig met maatschappelijke kwesties van automatisering. Holvast: 'Ik vond eigenlijk dat het bij sociologie thuis hoorde, maar daar was geen aandacht voor automatisering. In die zin was de afdeling enigszins een ondergeschoven kind geworden en gebleven. We hebben veel moeite gedaan om dat op te krikken. Aspecten als het al dan niet ontstaan van een tweedeling, uitstoot van arbeid als gevolg van automatisering en verandering van arbeid zouden veel meer aandacht moeten krijgen.' Volgens Holvast heeft dit vooral te maken met de verzakelijking en commercialisering van de universiteit. Met dergelijke onderwerpen kan te weinig geld worden binnengehaald. Er wordt wel geld vrijgemaakt voor informatietechnologie en recht, maar vanuit sociale wetenschappen is er nauwelijks aandacht.

Zelfbeschikking

Internet wordt algemeen gezien als een van de grootste bedreigingen voor de privacy. Uit Amerikaanse onderzoeken blijkt dat meer dan tachtig procent van de bevolking zich zorgen maakt om privacybescherming. Is dat terecht? Holvast: 'Privacy is een zelfbeschikkingsrecht, je bepaalt zelf welke gegevens je vrijgeeft. Door internetten en e-mailen laat je overal sporen achter. Dit gaat ten koste van mijn zelfbeschikkingsrecht. Er moet goede reden zijn voor iemand om toegang te krijgen tot die gegevens. Op veel sites kun je zelf beslissen of je gegevens invult of niet, maar bijvoorbeeld bij de zogenaamde "cookies" weet je niet wat er gebeurt.' Maar de huidige techniek gaat verder. Nieuwe software, zoals Spyware, zorgt ervoor dat allerlei gegevens in een

databank worden opgeslagen ten behoeve van veiligheidsdiensten. Zowel in Amerika als in Europa zijn overheden bezig met het krijgen van toegang tot servers waar het surfgedrag van particulieren en bedrijven wordt vastgelegd. Holvast: 'Aan de hand van bepaalde profielen die lijken op het profiel dat een terrorist zou hebben, wordt op die manier geprobeerd terroristen te achterhalen. Dat vind ik een heel angstaanjagend idee. Er moet meer transparantie komen. Alleen door spam weet ik een klein beetje waar mijn data zoal zijn opgeslagen.'

Misbruik

De taak om privacy te beschermen ligt primair bij jezelf, vindt Holvast. Technische maatregelen als filters (*firewalls*) in je computer zetten en mails alleen openen als er een onderwerp en afzender bij staat, houdt al veel onnodig gespuis buiten de deur. Er ligt ook wel een taak bij de overheid, maar internet is niet gebonden aan landsgrenzen. Bovendien trekt niet iedereen zich iets aan van nationale wetgeving. Daar komt nog bij dat de rol van de overheid tweeslachtig is: zij moet onze privacy beschermen maar is tevens een van de grootste bedreigers van die privacy. Holvast: 'Momenteel lijkt de overheid de wetgeving sterk naar haar eigen hand te zetten. Een voorbeeld is het opsporen van pornonetwerken door de commissie-Mevis (de commissie die zich bezighoudt met het opsporen van privacygegevens die nodig zijn om strafzaken op te lossen). Sommige ISP's, waaronder XS4ALL, hebben geweigerd gegevens ter beschikking te stellen omdat ze geen verlengstuk wilden zijn van het opsporingsapparaat. Bovendien waren ze bang voor klantenverlies. Nu is er een wet gekomen waarbij internetproviders verplicht worden gesteld dit soort gegevens beschikbaar te stellen. Ik vind dat een vorm van misbruik van wetgeving. De commissie-Mevis is door onder meer juristen enorm afgekraakt. Maar het parlement zet toch door.' Het gevoel van onveiligheid, aangewakkerd door de gebeurtenissen in de VS, maakt dat burgers niet erg kritisch zijn over de rol van de overheid. Het controleren van verkeersgegevens, acties van de commissie-Mevis, een legitimatieplicht die met het nieuwe kabinet verder zal worden doorgevoerd, uitbreiding van de bevoegdheden van de politie op straat; volgens Holvast vragen we ons te weinig af of dat nu ook allemaal werkelijk nodig is. 'In een rechtsstaat moet er een goede afweging zijn tussen doel en middelen. Als je bijvoorbeeld in een nieuw winkelpand camera's ophangt, moet je duidelijke afwegingen maken of dat echt nodig is. Die afweging wordt steeds minder gemaakt. De techniek is er dus die moeten we ook toepassen, dat is de houding van dit moment. De techniek gaat domineren. Bovendien zijn het vaak de meest kwetsbaren van de samenleving die de dupe zijn. Uitkeringsgerechtigden moeten bijvoorbeeld heel veel gegevens overleggen, maar ook toestaan dat allerlei controletechnieken worden toegepast om te kijken of ze geen extra inkomsten krijgen of onnodig dure dingen aanschaffen. Dit wordt ook wel 'girogluren' genoemd. Vanuit solidariteitsoogpunt zou privacy niet iets moeten zijn dat alleen een elite zich kan veroorloven.'

Marlies Eijssink is redacteur van Facta

'De overheid is de
beschermer en grootste
bedreiger van onze
privacy'

Voetbal en wetenschap

Dick Pels

Het is geen cultuursociologisch nieuws om te constateren dat de statusverschillen tussen de hoge academische en de lage populaire cultuur in veel opzichten vereffend zijn. 'Culture is ordinary', zoals Raymond Williams al zei. *Bildung* en bodybuilding, idee en emotie, spreektaal en lichaamstaal zijn nader tot elkaar gekomen. De 'zuivere' en 'heroïsche' wetenschap die in een reuk van heiligheid stond is inmiddels ontmaskerd als een alledaagse activiteit, die in epistemologisch opzicht niet veel verschilt van de kennisvorming in andere praktijken en beroepen (zoals het beroepsvoetbal). Ook de wetenschappelijke competitie kent het nodige duw- en trekwerk, pathetische Schwalbes, schelden op de scheids, natrappen, wraakacties en ander vuil spel. Het voetbal (en het commentaar erop) is daarentegen verheven tot een hogere kunstvorm. Het is allang geaccepteerd om niet alleen geestesbewegingen maar ook lichaamsbewegingen als 'geniaal' te bestempelen. De esthetisering en intellectualisering van balkunstenaars door woordkunstenaars (de populistische 'voetbaluelen', zoals Stephan Sanders ze onlangs heeft genoemd) heeft een hoge vlucht genomen. Niet voor niets werd onlangs het voorstel gelanceerd om doelpunten te laten gelden als intellectuele eigendom, zodat de 'auteurs' ervan voor videocompilaties en herhalingen voortaan royalty's zouden kunnen innen.

'VAN DER VAART GENIAAL': aldus een recente *Spits*-kop over de jonge Ajax-beloofte. De *Volkskrant* bevatte onlangs een portret van 'Petrus Johannes Ferdinandus' van Hooijdonk onder de titel 'Een vleugje Brazilië': 'Zonder overdrijving kan worden beweerd dat Pierre van Hooijdonk zijn specialisme, de vrije trap, tot kunst heeft verheven. Want wie zo vaak, zo precies en zo gevoelvol de bal van afstand in het doel kan trappen, is een kunstenaar'. Het stukje beschrijft de Rotterdamse Pierre-cultus met de halve ironie die zo kenmerkend is voor de 'voetbaluele' sportjournalistiek: 'Huilende mannen en vrouwen, schreeuwende kinderen dansen door de Kuip wanneer Pierre heeft gescoord... Pierre is heilig verklaard. Hij heeft sombere mensen vreugde verschaft en zieke mensen weer hoop gegeven. Pierre heeft van de Kuip een tempel gemaakt' (VK 19.8.02). Na de wedstrijd Nederland - Wit-Rusland kopte de NRC met 'Van Nistelrooy weer in schaduw geniale Kluivert' en mat de verschillen tussen beide genadeloos uit: 'De artiest Kluivert had de bal aan een touwtje', terwijl de 'zwoeger' Van Nistelrooy soms over zijn eigen benen leek te struikelen; 'typerend voor een werkvoetballer die uit vorm is... Kluivert grossierde tegen Wit-Rusland in geniale acties die Braziliaanse trekjes vertoonden' (NRC 9.9.02). Kunst staat hier tegenover hard werken, creativiteit tegenover middelmaat en routine, licht tegenover zwaar, mooi tegenover lelijk. De Engelse *Guardian* beschreef een piekmoment in de recente wedstrijd Manchester United - Zalaegerszeg (5-0) in de volgende

foto: Carla Schoo

mythologiserende stijl: 'Giggs fouled 30 yards from goal and, with one swing of that trusty right boot, Beckham had speared a wondrous shot into the top corner of Ilic's goal - a moment of genius of which perhaps only he in the English game is capable.'

Nu trouwens SBS6 regelmatig wedstrijden uit de Engelse Premier League uitzendt, valt het verschil in inzet, tempo, vechtlust en creativiteit tussen de Engelse en Nederlandse competitiedeelnemers extra op. Ook al omdat Nederlandse voetballers in de teams van bijvoorbeeld Arsenal, Chelsea en Manchester United vaak als spelmakers en smaakmakers fungeren. De 'oude' Bergkamp mag dan over zijn hoogtepunt heen zijn, hij grossiert nog steeds in 'geniale' acties en geniet bij Arsenal de status van een gevestigde halfgod. Na zijn eerste maanden in het sterrenelftal van Manchester United bekende Jaap Stam dat hij erg had moeten wennen aan de hogere balcirculatie en de kleinere aanspeelruimte op de Engelse velden (de eerste maanden van mijn eigen 'Engelse avontuur' gaven me een vergelijkbaar Jaap Stam-gevoel over het tempo van het Engelse academische leven). Clubs als Arsenal en Liverpool hebben succesvolle managers met een 'artistieke' en 'wetenschappelijke' uitstraling en niet voor niets zijn het allebei Fransen (Wenger, Houllier). De continentale genialiteit (zie ook Cruyff als aanvalsleider van het 'grote' Ajax) gekoppeld aan de Engelse mentaliteit (werk- en vechtlust) levert een letterlijk gouden combinatie op.

Voetbal en wetenschap

De toenemende convergentie tussen de beide culturen wordt ook geïllustreerd door de opmars van het 'sterrenstelsel' in de academische wereld. In de sport begint dat al in de jaren zestig, wanneer atleten veranderen in entertainers voor een miljoenenpubliek (George Best, Muhammad Ali, Johan Cruyff), en bekende TV-persoonlijkheden worden met lucratieve *brand names* en een breed in de media uitgemeten *celebrity lifestyle*. In de politiek kennen we het Kennedy-effect (voorlopig hoogtepunt: Bill Clinton; in Nederland is het eigenlijk pas Fortuyn die de doorbraak forceert van de mediagenieke stijlpolitiek); in het bedrijfsleven ontmoeten we managementsterren als Branson, Gates en Bezos (in Nederland het koppel Boonstra/Tóth?). Maar ook in de wereld van de geest zijn de sterren in opmars. Ik heb de socioloog Anthony Giddens, goeroe van New Labour en directeur van de London School of Economics, al enkele malen handtekeningen zien uitdelen in de hal van zijn school; de omslag van de nieuwe editie van zijn bekende boek *Capitalism & Modern Social Theory* is voorzien van de wervende tekst: 100,000 COPIES SOLD! Niet toevallig heten de beste onderzoeksgroepen in de academische Premier League 'five star departments', en let iedereen nerveus op de regelmatig verschijnende 'league tables' waarin de rangorde van universitair prestige regelmatig wordt herijkt. Elk departement heeft (of is op zoek naar) zijn eigen sterintellectueel, die de kloof tussen academie en massamarkt kan overbruggen; in de opmaat tot de zesjaarlijkse onderzoeksvisities verandert de Engelse universitaire wereld in een nerveuze transfermarkt (het 'poaching season') waarin iedereen elkaars sterren met topsalarissen probeert weg te kopen. Opnieuw is de zuigkracht van de massamedia doorslaggevend. Vooral historici liggen de laatste tijd goed in de markt. David Starkey ontving laatst het recordbedrag van £75,000 per uur voor een serie over *British Monarchs*; en Simon Schama, de sterpresentator van *The History of Britain*, dat gemiddeld zo'n 4,4 miljoen kijkers en een half miljoen boekenlezers trok, kreeg van de BBC en uitgever HarperCollins £3 miljoen als voorschot voor 3 boeken en de TV-bewerkingen ervan. Dat is nog niet helemaal de gage van 'genieën' zoals David Beckham of Ronaldo, maar het komt toch aardig in de buurt.

Dick Pels is hoogleraar sociologie in het Department of Human Sciences van Brunel University (West London)

NVMC

Voor NVMC-leden is het Facta-abonnement bij het lidmaatschap inbegrepen. Bij de koepelorganisatie NVMC zijn aangesloten: de Nederlandse Sociologische Vereniging (NSV), de Vereniging voor Culturele Antropologie en Sociologie van Niet-Westerse Samenlevingen (VCA/SNWS) en de Nederlandse Kring voor Wetenschap der Politiek (NKWP).

NVMC-secretariaat: Esther van der Meer, SISWO/NVMC, Plantage Muidergracht 4, 1018 TV Amsterdam, tel.: 020-5270657, fax 020-6229430, e-mail: nvmc@siswo.uva.nl, internet: www.nvmc.nl

Netwerkbijeenkomst 8 november 2002

Vrijdag 8 november 2002 zal van 14:00 tot 17:00 uur een NVMC netwerkbijeenkomst worden georganiseerd in het Museon in Den Haag. Het onderwerp van de bijeenkomst is 'Verdeelde loyaliteiten'. Sprekers zijn onder andere mw. dr. E. Bartels (VU) en drs. H. Gorashi (VU). Zij doen verslag van hun onderzoek vanuit een Marokkaanse moskee naar ontwikkelingen in de islam in Nederland.

De bijeenkomst is bedoeld voor alle afgestudeerden en beroepsgeenoten in de sociale wetenschappen. Deelname is gratis. Wel dient u zich vooraf aan te melden bij Esther van der Meer, bij voorkeur per e-mail: nvmc@siswo.uva.nl.

NKWP

NKWP-secretariaat: Dr. B. Reinalda, School voor Bestuurswetenschappen, Faculteit der Beleidswetenschappen, Katholieke Universiteit Nijmegen, Postbus 9108, 6500 HK Nijmegen, e-mail: nkwp@politologie.nl; internet: www.politologie.nl

Sectie Praktijk Politicologie Werkbezoek dinsdag 8 oktober, 15.30 – 17.30 uur

Op werkbezoek bij Ruud Koole, landelijk voorzitter van de Partij van de Arbeid, Partijbureau PvdA. Hij zal nader stilstaan bij zijn ervaringen als voorzitter van de PvdA: zijn kandidaatstelling, zijn werk voor de partij, zijn betrokkenheid bij het vorige kabinet, de verkiezingen en de activiteiten van de PvdA om weer in de kiezersgunst te geraken. Centraal hierbij staan vooral zijn studie politicologie en zijn werk als politiek wetenschapper. Met name de vraag in hoeverre de politieke wetenschappen behulpzaam zijn in zijn werkzaamheden of daarentegen juist een remmende factor vormen. Na de inleiding van Ruud Koole is ruimte voor vragen en discussie. In verband met de organisatie wordt u verzocht u van tevoren aan te melden. U kunt uw aanmelding telefonisch dan wel elektronisch richten aan: Sectie Praktijk Politicologie, p/a Willeke van Staalduinen, tel. 030 2983100 (werk), 0182-678148 (privé), e-mail: wilstaal@zonnet.nl

NSV

NSV, secretariaat NVMC, p/a Plantage Muidergracht 4,
1018 TV Amsterdam, tel. 020 5270657, fax 020 6229430,
e-mail: l.vandijk@nivel.nl

Nieuw NSV-bestuur

Op de NSV-ledenvergadering van 30 mei is een nieuw bestuur aangetreden. Erik de Gier volgt Bart van Heerikhuizen op als voorzitter. Het nieuwe bestuur is als volgt samengesteld:

- Erik de Gier (SISWO, UvA), voorzitter
- Liset van Dijk (Nivel), secretaris; zij zal vanaf juni 2003 worden opgevolgd door Giseline Kuipers (UvA)
- Ariana Need (KUN), penningmeester
- Arie Glebbeek (RUG)
- Jos de Haan (SCP)
- Jeroen Winkels (ITS)

Het oude NSV-bestuur wenst het nieuw bestuur veel succes.

Vierde NSV-VVS Marktdag Sociologie

Op 22 mei 2003 zal de vierde Marktdag Sociologie plaatsvinden in Nijmegen. Deze dag wordt georganiseerd door de Nederlandse Sociologische Vereniging en de Vlaamse Vereniging voor Sociologie. Op de marktdag zullen sociologen uit Nederland en Vlaanderen in zo'n veertig sessies verslag doen van hun onderzoek. Voorafgaande aan deze sessies zal er een plenaire sessie zijn met als thema 'Maatschappelijke onvrede'. De Call for Papers zal in de volgende FACTA verschijnen. Tevens wordt de Call for Papers in vanaf half oktober geplaatst op de volgende websites: <http://www.its.kun.nl> en <http://www.sociologie.be/marktdag>. Voor eventuele vragen kunt u terecht bij Jeroen Winkels (j.winkels@its.kun.nl) of Jos de Haan (jd@scp.nl).

Juryrapport NSV Scriptie-prijs 2002

De jury, bestaande uit dr. Alie de Regt (UvA), dr. Liset van Dijk (Nivel) en prof. dr. Ad Nooij (emeritus hoogleraar Wageningen Universiteit) hebben negen scripties beoordeeld, die werden ingezonden door de vakgroepen sociologie van Tilburg, Nijmegen, Amsterdam, Utrecht en Groningen.

Bij het beoordelen van de scripties heeft de jury zich laten leiden door de volgende criteria:

- een goede balans tussen de inhoudelijke en methodologische aspecten van het onderzoek
- een goede balans tussen bestaande en nieuwe kennis
- een kritische distantie ten opzichte van andermans en eigen werk
- een aangename en boeiende schrijfstijl
- een goed afgebakende probleemstelling.

Het intellectuele niveau van de scripties was zonder meer goed te noemen. Het merendeel van de scripties was van kwantitatief-empirische aard en was gedegen uitgevoerd. De thematiek van de scripties varieerde

enorm, waardoor het soms lastig was de scripties te vergelijken. Opvallend vond de jury dat in een groot deel van de scripties relatief weinig aandacht was voor de maatschappelijke en historische context waarbinnen het te onderzoeken probleem geplaatst kan worden. In een deel van de scripties klonk ook vrij sterk 'his Master's voice' door (dit moet denk ik wat anders geformuleerd worden).

Ondanks de diversiteit van de scripties en de verschillende achtergronden van de drie juryleden kwamen zij allen tot dezelfde short-list van scripties waaruit de uiteindelijke winnaar werd gekozen. Deze drie scripties waren verschillend van aard en thematiek. De eerste was de scriptie "Novi Dani van Mare Faber van de UvA. Deze scriptie over jongeren die de oorlog in Bosnië-Herzegovina meemaakten blonk uit in schrijfstijl en reflectie op maatschappelijke gebeurtenissen. De scriptie was een plezier om te lezen. De tweede scriptie was de scriptie van Frank van Tubergen van de KUN: Durkheims La Suicide, een eeuw later. Een scriptie die uitblonk in de reflectie op de theorie en waarin de balans theorie en empirie zeer goed was. De keuze van de jury is echter gevallen op de derde scriptie.

Deze scriptie die goed en bondig geschreven was, had een fraaie balans tussen theorie en empirie en plaatste de onderzoeksvraag goed in de maatschappelijke context. Uit de theorie werden hypothesen afgeleid die steeds tegen de maatschappelijke context werden geplaatst. De hypothesen werden op systematische wijze getoetst. Het onderzoek behandelde de arbeidsmobiliteit van werknemers in het voormalige Oost- en West Duitsland na de hereniging van de beide landen. Ingegaan wordt op de invloed die de veranderende werkgelegenheidsstructuur en veranderingen in het institutionele kader kunnen hebben op de arbeidsmobiliteit. Macro- en micro factoren worden in het onderzoek betrokken. De auteur komt tot de conclusie dat het huidige institutionele kader in beide Duitslanden hetzelfde werkt maar dat daarmee het DDR-verleden nog niet is uitgewist. Of zoals de auteur concludeert: "Feit blijft, dat de *Mauer in de Köpfen* voorlopig nog niet verdwenen is. Het institutionele kader is operationeel, maar de economie en de mensen hebben iets langer nodig om zich aan de nieuwe omstandigheden aan te passen". Dit is de slotzin uit de winnende scriptie "Mobiliteit in het herenigde Duitsland" geschreven door Godelief Mars van de KUB.

Nederland en België

7 oktober

Facta debat: Individu of netwerk? - De sociologie onder vuur. Met Johan Goudsblom, Herman Philipse en Randall Collins, Amsterdam (De Agnietenkapel). Contact: Facta, tel. 020 5270663/45, e-mail: facta@siswo.uva.nl, website: <http://www.siswo.uva.nl/debat.html>

8 oktober

NKWP Sectie Praktijk Politicologie: Werkbezoek aan Ruud Koole, PvdA. Contact: Willeke van Staalduinen, tel. 030 2983100 (werk), e-mail: wilstaal@zonnet.nl

10 oktober

Jouw rechtsstaat is de mijne niet!, Amsterdam. Contact: n.m.dessing@isim.nl

3e Vlaams-Nederlandse arbeidsmarktcongres: De diversiteit in levensloopen: consequenties voor de arbeidsmarkt, Rotterdam. Contact: Nick van den Heuvel, tel: 020 5270622

11-12 oktober

Culturele bagage: geschiedenis en overdracht in perspectief, Utrecht. Contact: culturelebagage@historischplatform.nl

16 oktober

Wegsluizen van crimineel vermogen, Amsterdam. Contact: croc@rechten.vu.nl

16-23 oktober

Wetenschap en Techniek week 2002: thema Veiligheid. Contact: bureau@weten.nl

17-18 oktober

Het conflict - Symposium, Leiden. Contact: deelnemers@veerstichting.nl

18 oktober

Werkgroep Biografie: parallelle levens, Den Haag. Contact: jelle.gaemers@planet.nl

22 Oktober

Conferentie Voice of Civil Europe - 'Europa in de gefragmenteerde wereld: extern beleid EU onder de loep', Amsterdam. Contact: vde@felix.meritis.nl

25 oktober

Corporate Responsibility: luxe of noodzaak? Amsterdam. Contact: sectorao@psynip.nl

Werkgroep Stedengeschiedenis: 'Met de beste bedoelingen; Planning en Stedenbouw in historisch perspectief', Amsterdam (SISWO). Contact: Jan van den Noort, tel. 010 4366014, e-mail: JanvdNoort@ext.eur.nl

27-30 oktober

29th International Small Business Congress, Amsterdam. Contact: isbc2002@mkb.nl

29-30 oktober

Werving en selectie, Scheveningen. Contact: Klantenservice: 040 - 2 974 980

30 oktober

Tiende SWOME-Marktdag, Amsterdam. Contact: Ente Breed, e-mail: ebreed@siswo.uva.nl

7 november

Feministisch Economisch Netwerk in Nederland (Fenn) seminar: Gender Tools for Development. A feminist perspective on globalisation, Den Haag. Contact: email: fenn@fee.uva.nl of zie: <http://www.fen-netherlands.nl>

Van dolle Mina en haar vagina naar seksuele en reproductieve gezondheid, Amsterdam. Contact: info@cavana.nl

8 november

NVMC netwerkbijeenkomst: Verdeelde loyaliteiten, Den Haag. Contact: e-mail: nvmc@siswo.uva.nl

13 november

Geïntegreerde zorg na rampen, Leiden. Contact: j.denissen@ebi.nl

13-14 november

Lustrumcongres over Migranten, hun organisaties en inburgering, 1600-2000, Amsterdam. Contact: : UvA Congresbureau, Spui 25-27, 1012 WX Amsterdam, e-mail: congres@bdu.uva.nl

15 november

NOSMO Methodologendag - Wat kunnen en moeten studenten leren van de ervaringen van professionele onderzoekers?, Amsterdam (SISWO). Contact: Henk Kleijer, tel: 020 5270647

Broertjes en zusjes, proeftuin van relaties, Ede. Contact: mevrouw M. de Mooij-Janson, Overburgkade 38, 2275 XV Voorburg

20 november

Studiedag "Grenzen aan Woonzorgzones: pretenties en perspectieven", Amsterdam. Contact: Johan Osté, e-mail: j.oste.emgo@med.vu.nl

21 november

Debat 'De gebruiker centraal in de sociale zekerheid', Amsterdam (SISWO). Contact: Lgroot@siswo.uva.nl

22 november

Symposium 'Jaren van Onderscheid' ter gelegenheid van het afscheid van Harry Ganzeboom - Thema: Trends in Cultuur en Ongelijkheid, Utrecht. Contact: met Mariëlle Bedaux, e-mail M.Bedaux@fss.uu.nl of tel. 030-2532101.

5e Lions Fundraising Congres 'Strategic Supremacy' - Prof. Richard A. D'Aveni, Amsterdam. Contact: schreurs@dir.nl

10 december

Werkconferentie Nederlands Netwerk Handelingsonderzoek, Tilburg. Contact: B.W.M.Boog@ppsw.rug.nl

12-13 december

ASSR 15th anniversary conference on Corruption, Amsterdam. Contact: Pelkmans@pscw.uva.nl

13 december

Symposium 'Lichaam, zorg, kwetsuur en verzorging: medisch-antropologische perspectieven op de menselijke kwetsbaarheid', Antwerpen. Contact: greet.lauvrijs@ant.kuleuven.ac.be

13 december

WESWA/TVA-Congres : Balanceren tussen maakbaarheid en marktwerking - De roep om transformatie van het Nederlandse (polder)model, Amsterdam. Contact: nuys@siswo.uva.nl

22 mei 2003

Vierde Marktdag Sociologie, Nijmegen. Contact: Jeroen Winkels (e-mail: j.winkels@its.kun.nl) of Jos de Haan (e-mail: jd@scp.nl)

5-8 november 2003

Philosophy and History of the Discipline of Education: Evaluation and Evolution of the Criteria for Educational Research 2003 meeting, Leuven. Contact: Paul.Smeyers@psy.kuleuven.ac.be

Bijeenkomsten in binnen en buitenland zijn te vinden in de agenda op de Website Maatschappijwetenschappen: <http://www.siswo.uva.nl>. U kunt daar doorklikken naar de sites van de bijeenkomsten.